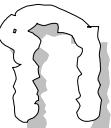

รายงานการวิจัย

พระสงฆ์กับทรัพย์สินส่วนตัว

คณีย์ ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

 ภารกิจไม่ได้จะเป็นสมัยพุทธกาลหรือสมัยปัจจุบันล้วนแล้วมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการละความสุขทางโลกและเพื่อขออภัยเพื่อเยี่ยมบารมุตถึงความหลุกพันอันเป็นจุดหมายปลายทางของพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ในสมัยพุทธกาลมีสมบัติเพียงไตรจีวรกับสิ่งของจำเป็นไม่นานก็ตามพระวินัยบัญญัติ พระสงฆ์ไม่สามารถสะสมทรัพย์สินเงินทองໄได้เนื่องจากขาดทางด้านพระวินัยซึ่งการสะสมทรัพย์สินเงินทองนั้นปุ่มเป็นการขัดกับวิธีชีวิตของนักบวชที่มุ่งจะประพฤติปฏิบัติเพื่อการหลุดพัน แต่ในปัจจุบันพระสงฆ์มีทรัพย์สินเงินทองเป็นสมบัติส่วนตัวกันมากจนเป็นที่รับรู้กันอยู่ในสังคมไทย ทั้งนี้ที่ผ่านมาถ้าไม่มีการศึกษาวิจัยว่าการสะสมทรัพย์สินเงินทองดังกล่าวของพระสงฆ์ในปัจจุบันนั้นขัดกับหลักพระธรรมวินัยหรือไม่ เรื่องดังกล่าวจึงสืบเนื่องกันต่อมาโดยไม่มีสืบสานจากวิชาการหรือสังคมแต่อย่างใด หากเรื่องดังกล่าวขัดกับหลักพระธรรมวินัยก็เป็นเรื่องที่น่าศึกษาเป็นอย่างยิ่งว่าพระสงฆ์มีความจำเป็นอะไรที่จะต้องทำเช่นนั้นและการกระทำเช่นนั้นมีหลักการหรือข้อบอกรหุตจำกัดอย่างไรหรือไม่ตามหลักพระธรรมวินัย ให้จะเป็นผู้กำหนดหลักการหรือข้อบอกรหุตจำกัดดังกล่าวได้ว่าสิ่งใดยอมรับได้หรือสิ่งใดยอมรับไม่ได้ซึ่งที่ผ่านมาไม่มีผู้ใดหรือสถาบันใดที่จะชี้นำสังคมในเรื่องนี้ตามหลักพระธรรมวินัยอย่างชัดเจน

ประเด็นที่น่าศึกษาอีกประการหนึ่งสำหรับงานวิจัยนี้ก็คือหากพระสงฆ์ไม่มีทรัพย์สินเงินทองเพราะว่าขัดกับหลักพระธรรมวินัยแล้ว สถาบันสงฆ์ควรมีวิธีการจัดการอย่างไรในเรื่องนี้เพื่อให้พระสงฆ์สามารถดำเนินตนอยู่ได้ในบริบทของสังคมไทยปัจจุบันโดยไม่ขัดกับหลักพระธรรมวินัย หากสังคมทั่วไปยอมรับให้พระสงฆ์มีทรัพย์สินเงินทองได้โดยมีเหตุผลสนับสนุนในการกระทำการดังกล่าวซึ่งขัดกับหลักพระธรรมวินัยแล้ว

ปรากฏการณ์ดังกล่าวจะทำให้เกิดการกระทำเช่นนี้ต่อพระธรรมวินัยซึ่งอื่นๆ หรือไม่ปางไว ประเด็นต่างๆ ที่ก่อมาทั้งหมดนั้นย่อมมีผลกระทบต่อสถาบันพระพุทธศาสนาในประเทศไทยเป็นอย่างมาก ดังนั้น ประเด็นเหล่านี้จึงล้วนเป็นสิ่งที่น่าสนใจและเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาให้ดีๆ เนื่อง

1.1 วัตถุประสงค์

- เพื่อตอบปัญหาเกี่ยวกับการที่พระสงฆ์มีทรัพย์สินส่วนตัวกว่าขัติกับหลักพระธรรมวินัยหรือไม่
- เพื่อเสนอให้หลักการและข้อจำกัดในการมีทรัพย์สินส่วนตัวของพระสงฆ์ที่เหมาะสมกับสมัยปัจจุบัน
- เพื่อเสนอให้คำแนะนำในการนี้ที่จะนำไปให้พระสงฆ์มีทรัพย์สินส่วนตัว

2. ทรัพย์สินในพระไตรปิฎก

2.1 ความหมายของทรัพย์สิน

คำว่า “ทรัพย์” ปรากฏในคำสอนของพระพุทธศาสนาอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎกและคัมภีร์ อรหัตภัตโถโดยมีความหมายที่หลากหลายกัน แต่ในพจนานุกรมภาษาไทยแสดงความหมายของทรัพย์ว่า หมายถึง “เงินตรา สมบัติพัสดุ วัตถุมีรูปร่าง” ส่วนคำว่าทรัพย์สินหมายถึง “วัตถุทั้งที่มีรูปร่างและไม่มีรูปร่างซึ่งอาจมีราคาและอาจถือเป็นของได้ เช่น บ้าน ที่ดิน เป็นวัตถุมีรูปร่าง ลิขิตที่ สิทธิบัตรเป็นวัตถุไม่มีรูปร่าง”^๑ คัมภีร์อภิธานวรรณนาได้กล่าวถึงคำศัพท์ที่แปลว่าทรัพย์ไว้ 8 บท ได้แก่ ชน, ส, ทพพ, วิถุต, สาปเทยุ, วสุ, อุดต และ วิกว^๒ โดยคำว่า “ทรัพย์” ในภาษาไทยนั้นน่าจะใกล้เคียงกับคำว่า “พพพ” ในภาษาบาลี ส่วนคำว่า “สมบัติ” น่าจะใกล้เคียงกับคำว่า “สาปเทยุ” ในภาษาบาลี คำว่า “พพพ” หากแยกศัพท์แล้วมาจาก “ทุ คติ ย + อพุ” แปลว่า “ทรัพย์” โดยมีรูปวิเคราะห์ศัพท์ในภาษาบาลีว่า “ทุนาติ ติ ทพพ” แปลว่า “ทรัพย์ที่เป็นไป ซึ่งว่า ทพพ” ส่วนคำว่า “สาปเทยุ” หากแยกศัพท์แล้วมาจาก “สปติ + เอนยุ” แปลว่า “สมบัติ” โดยมีรูปวิเคราะห์ศัพท์ในภาษาบาลีว่า “สส ชน สส ปติ สปติ, ตส มี สาธ สาป เทยุ” แปลว่า “เจ้าของทรัพย์ซึ่งว่าสปติ, ทรัพย์ที่คืนเจ้าของทรัพย์นั้นซึ่งว่า สาปเทยุ”^๓ ดังนั้นหากสรุปจากรูปศัพท์คำว่า “ทรัพย์” ก็คือ “สิ่งที่เป็นไปโดยมีเจ้าของหรือเนื่องด้วยเจ้าของ”

2.2 ประเภทของทรัพย์สิน

คัมภีร์อรหัตภัตโถที่อธิบายความในรัตนสูตรได้แบ่งทรัพย์ออกเป็น 2 อย่างคือ ทรัพย์ที่มีวิญญาณ เช่น ช้าง มนุษย์ และทรัพย์ที่ไม่มีวิญญาณ เช่น ทองและเงิน^๔ คัมภีร์อรหัตภัตโถของนิธิกัณฑสูตรได้อธิบายความหมายเกี่ยวกับประเภทของทรัพย์สินว่ามีอยู่ 4 ประเภท ดังต่อไปนี้

- ถาวرنิธิ หมายถึงทรัพย์ที่เคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น นา ที่ดิน
- ชั้งคณนิธิ หมายถึงทรัพย์ที่เคลื่อนที่ได้ เช่น ทาส ช้าง ม้า
- อังคสมนิธิ หมายถึงทรัพย์ที่ติดตัวเสมอตัวอยู่ด้วยกัน เช่น ความรู้ ศิลปะ

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2546), หน้า 503.

^๒ พระมหาสมปอง นุตติโถ, อภิธานวรรณนา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภा, 2542), หน้า 598.

^๓ เรื่องเดียวกัน.

^๔ มหาภูมิราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรหัตภัตโถ แปล ชุทธกนิกร ชุทธกปานสูร เล่ม 1, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาภูมิราชวิทยาลัย, 2537), หน้า 243.

4) อนุคามิกนิธิ หมายถึงทรัพย์ที่ติดตามตัวไปได้ทุกที่คือบุญจากทาน ศีล ภavana^๔

อย่างไรก็ตี ผู้กิจบุรณะลประมวลประเกทของทรัพย์สินได้เป็น 2 ประเกทคือ 1) ทรัพย์สินทางโลก และ 2) ทรัพย์สินทางธรรม หากจะสรุปจากนัยของคำว่าอรรถกถาในนิพิทัณฑ์สูตร ทรัพย์ประเกทที่ 1 – 3 ก็คือ ทรัพย์สินทางโลก ส่วนทรัพย์ประเกทที่ 4 ก็คือทรัพย์สินทางธรรม นอกจากนี้พระพุทธเจ้ายังทรงแสดงประเกทของทรัพย์สินทั้งสองประการไว้ในอุคคสูตรความว่าทรัพย์สินทางโลกย่อมเสื่อมไปเพราะไฟ น้ำพระราชา ใจ ทายาทผู้ไม่เป็นที่รัก ต่างจากทรัพย์สินทางธรรมที่ไม่เสื่อมไปเพราะไฟ น้ำ เป็นต้น^๕ ดังนั้นจากพระพุทธพจน์ทั้งหมดที่ยกมาขึ้นทำให้เห็นว่าทรัพย์สินในมุมมองของพระพุทธเจ้ามี 2 ประการคือ

1. ทรัพย์สินทางโลกคือทรัพย์ที่เป็นวัตถุ และเปลี่ยนไปได้เพราะเหตุปัจจัยต่างๆ ได้ เช่น เงินทอง นาส่วน ฯลฯ

2. ทรัพย์สินทางธรรมคือทรัพย์ที่เป็นนามธรรม และไม่แปรเปลี่ยนไปเพราะเหตุปัจจัยต่างๆ เช่น คุณธรรมต่างๆ

2.3 ทรัพย์สินที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต

พุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระภิกษุจำเป็นต้องมีทรัพย์สินบางอย่างเพื่อความจำเป็นในการดำรงชีพแบบสมบัณฑ์ในพระพุทธศาสนา ซึ่งคงต้องพิจารณาทรัพย์สินของพระภิกษุจากเครื่องอัญชัญบริขารที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก โดยผู้ใดก็ตามหากต้องการบวชในพระธรรมวินัยนั้น ทรัพย์สินที่จำเป็นในเบื้องต้นก็มีเพียงนาตรและจีวรเท่านั้น^๖ ดังนั้นนาตรและจีวรจึงถือเป็นทรัพย์สินพื้นฐานของพระภิกษุ หลังจากนั้นเมื่อผ่านกรรมวิจารที่เป็นัญบทิจจุติกรรมวิจารที่เรียบง่ายตามขั้นตอนแล้ว พระภิกษุที่บวชใหม่ต้องถือนิสัย 4 อย่าง ขันเป็นข้อบัญชาติที่พระภิกษุบวชใหม่ต้องปฏิบัติบัญชาติตัวยความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายโดยการใช้ชีวิตอย่างปัจจัย 4 ไม่ว่าจะเป็นอาหารจากบินทบาท เครื่องนุ่มห่อมที่ใช้ผ้าบังสุกุล ที่อยู่อาศัยแบบตามมีตามได้ตามธรรมชาติ เช่น ถ้ำ โคนต้นไม้ ระยะรากข้าวโพด เช่น น้ำปัสดาวะ^๗

ต่อมาพระพุทธเจ้าก็ทรงอนุญาตบริขารของพระภิกษุเพิ่มเติมคือ “บริขารเหล่านี้คือไตรจีวร นาตร มีดน้อย เชื้ืนและผ้ารัดประคดเอว เป็น 8 ทั้งผ้ากรองน้ำป้อมควรแก่ภิกษุผู้ประกอบความเพียร”^๘ จากการค้นข้อมูลในพระวินัยปิฎกพบว่าพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตวัตถุต่างๆ ขันสมควรแก่สมณวิสัยเพิ่มเติมอีกมากมายซึ่งผู้วิจัยขอนำมาแสดงเป็นตัวอย่าง เช่น พัดโบก พัดใบatal ไม้ปัดบุ้ง ร่ม ไม้ชาระฟัน เครื่องโลหะเงินเครื่องประหาร หม้อน้ำ ไม้กวาด ที่เชือกเท้าทำด้วยหิน กรวด กระเบื้อง หินฟองน้ำ มีด เชือก เครื่องกรองน้ำ รัดประคด มีดตัดจีวร มีดคัมม มีดโคน หินลับมีดโคน ปลอกมีดโคน ผ้าพันมีดโคน เครื่องมือโคนผนทุก

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า 306 – 307.

^๕ มหามหาภูมิราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล อังคุตตรนิกาย สัตตอก – อัญชัญ – นานนิบทาต เล่ม 4 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาภูมิราชวิทยาลัย, 2536), หน้า 14.

^๖ มหามหาภูมิราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม 4 มหาวราห ภาค 1 และอรรถกถา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาภูมิราชวิทยาลัย, 2536), หน้า 359 – 360.

^๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า 361.

^๘ มหามหาภูมิราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม 1 ภาค 1 มหาวิภัค ปฐมภาค และอรรถกถา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาภูมิราชวิทยาลัย, 2536), หน้า 769.

อย่าง ไม่แคร์ ไม่กังวลเยี่ยมจี๊ว กล่องเขื่ม ปลอกนิ้วมือ กล่องสำหรับเก็บเครื่องเข็บผ้าและสายโยกเป็นด้วยถัก ถุงเก็บรองเท้า ผ้ากรองน้ำ ระบบของการองน้ำ ไม่ป้ายยาตา ผ้ารักเข้าด้วยพัน ผ้ารักประคบ ถุงถุงกิน ถุงคุณและรังคุณ ไม่ชาระพัน^{๑๐}ส่วนอุปกรณ์เกี่ยวกับเกลี้ยงพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตถุงเก็บเครื่องยา สายโยกเป็นด้วยถัก^{๑๑} ตัวหินบด ถุงหินบด ครก สาล วัตถุเครื่องกรองยาผง ผ้ากรองยา กลักยาต้าที่ทำด้วยกระถุง ทำด้วยภาชนะ ทำด้วยเชา ทำด้วยไม้เชือก ทำด้วยไม้ไผ่ ทำด้วยไม้ ทำด้วยยาง ทำด้วยผลไม้ ทำด้วยโลหะ ทำด้วยเปลือกสังข์^{๑๒}

หากจะกล่าวให้ชัดเจน การที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตทรัพย์สินต่างๆ ก็เพื่ออนุเคราะห์แก่การประพฤติพราหมณ์ของพระภิกษุสูงชั้นให้เป็นไปได้ด้วยตี ดังนั้นทรัพย์สินต่างๆ ของพระภิกษุสูงชั้นต้องเป็นไปเพื่อการบำบัดทุข์และแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่จะมากระทบและเบี่ยงเบียนชีวิตของพระภิกษุสูงชั้นให้เกิดความยากลำบากต่อการประพฤติปฏิบัติธรรม ดังนั้นทรัพย์สินเหล่านี้จึงมีเพื่อชั้นตามสถานการณ์ที่เป็นปัญหาต่างๆ ตั้งแต่พุทธกาล แต่ทั้งนี้ทรัพย์สินเหล่านั้นทั้งหมดคือของที่ต้องเป็นไปเพื่อจุดมุ่งหมายสูงสุดคือการทำที่สุดของทุกข์หรือการเข้าถึงพระนิพพานนั่นเอง แม้กรันน์ ทรัพย์สินต่างๆ ที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตก็ล้วนมีข้อกำหนดเรื่องระยะเวลาในการครอบครองหรือใช้สอย ดังจะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

2.4 กำหนดระยะเวลาของทรัพย์สิน

ในพระวินัยปิฎกมีการแสดงถึงอายุของทรัพย์สินของพระภิกษุสูงชั้น ซึ่งแบ่งตามประเภทและระยะเวลาของทรัพย์สินนั้นๆ เริ่มตั้งแต่อาหารบินทนาตที่มีอายุจำกัดเรียกว่า “กาลิก” ซึ่งหมายความว่า เนื่องด้วยกาล ชั้นกับกาล ของอันจะถูกกินให้ล่วงลักษณะเข้าไปซึ่งพระวินัยบัญญัติให้ภิกษุรับและเก็บไว้และฉบับได้ภายในเวลาที่กำหนด โดยแบ่งเป็นกาลิกทั้ง 4 คือ

1. ยาภากลิก รับประทานไว้และฉบับได้ชั่วเวลาเข้าถึงเที่ยงของวันนั้น เช่น ข้าว ปลา เนื้อ ผัก ผลไม้ ขนมต่างๆ
2. ยามากลิก รับประทานไว้และฉบับได้ชั่ววันหนึ่งกับคืนหนึ่ง คือก่อนอรุณของวันใหม่ ได้แก่ ปานะคื่นน้ำคั้นผลไม้ที่ทรงอนุญาต
3. สัตตหาภากลิก รับประทานไว้และฉบับได้ภายในเวลา 7 วัน ได้แก่ เกสชทั้ง 5
4. ยาชีวิก รับประทานแล้ว ฉบับได้ตลอดไปไม่จำกัดเวลา ได้แก่ ของที่ใช้ปูรุ่งเป็นยา นอกจากกาลิก 3 ข้อด้าน^{๑๓}

จากหลักฐานในพระไตรปิฎกที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ล้วนแสดงให้เห็นว่าทรัพย์สินต่างๆ ที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตตามพระธรรมวินัยนั้นแม้มีมากน้อย แต่ในขณะเดียวกันก็ล้วนมีข้อจำกัดในการใช้และ

^{๑๐} มหามหาภูมิราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม 7 จุลวรา ทุติยภาค และอรรถกถา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามหาภูมิราชวิทยาลัย, 2537), หน้า 48 – 63.

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า 26.

^{๑๒} มหามหาภูมิราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม 5 มหาวรา ภาค 2 และอรรถกถา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามหาภูมิราชวิทยาลัย, 2537), หน้า 62 – 67.

^{๑๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปัญญา), พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538), หน้า 16.

ครอบครองซึ่งขึ้นอยู่กับประเพณีของทรัพย์สินนั้นซึ่งมีผลต่อระยะเวลาที่เก็บได้และจำนวนที่เก็บได้ เป็นต้น เหตุผลที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตตามพระวินัยบัญญัตินั้นตามหลักการแล้วก็คือเพื่อมให้พระภิกษุสงฆ์ทำการสะสมและยึดถือทรัพย์สินเหล่านั้นกว่าเป็นของๆ ตนนั้นเองซึ่งถือเป็นเกณฑ์ในการวินิจฉัยเรื่องทรัพย์สิน ส่วนตัวของพระสงฆ์ได้เป็นอย่างดี

2.5 เกณฑ์การตัดสินทรัพย์สินส่วนรวมและทรัพย์สินส่วนตัว

ข้อความในคัมภีร์อรรถกถา มีหลักการที่สำคัญในการแยกแยะของส่วนตัวกับของสงฆ์กันล่วงคือ

1. สิ่งของเหล่านั้นถาวรแก่สงฆ์หรือถาวรเป็นส่วนตัว ถ้าถาวรแก่สงฆ์ป้อมเป็นของส่วนรวม แต่ถ้าถาวรเป็นส่วนตัวต้องพิจารณาว่าเหมาะสมสมตามพระวินัยหรือไม่

2. สิ่งของเหล่านั้นมีขนาดใหญ่หรือขนาดเล็ก ถ้ามีขนาดใหญ่ป้อมเป็นของส่วนรวม แต่ถ้ามีขนาดเล็ก ต้องพิจารณาว่าเหมาะสมสมตามพระวินัยหรือไม่

3. สิ่งของเหล่านั้นเป็นของมีค่ามากหรือมีค่าน้อย ถ้าเป็นของมีค่าป้อมเป็นของส่วนรวม แต่ถ้ามีค่าน้อยต้องพิจารณาว่าเหมาะสมสมตามพระวินัยหรือไม่

4. ของเหล่านั้นเป็นอาวุธได้หรือไม่ ถ้าเป็นอาวุธไม่ว่าจะเป็นของส่วนรวมหรือของส่วนตัวต้องพิจารณาว่าเหมาะสมสมตามพระวินัยหรือไม่^{๑๔}

หากบริขารเหล่านั้นถาวรแก่สงฆ์ เป็นของนีขนาดใหญ่และเป็นของนีค่ามาก สิ่งเหล่านั้นย่อมเป็นของสงฆ์ ส่วนสิ่งใดที่ถาวรเป็นส่วนตัว มีขนาดเล็กและมีค่าน้อย บริขารเหล่านั้นเป็นของส่วนตัวได้ ทั้งนี้บริขารเหล่านั้นต้องเป็นไปตามพระวินัยบัญญัติด้วยว่าบริขารใดเป็นของส่วนตัวหรือส่วนรวม คัมภีร์ปริวารได้สรุปว่าบริขารเหล่าใดพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตเป็นของส่วนรวมหรือส่วนตัว ดังต่อไปนี้

บริขารมี 4 คือ มีอยู่ บริขารควรรักษาคุ้มครองนับว่าเป็นสมบัติของเรากว่าใช้สอย 1 มีอยู่ บริขารควรรักษาคุ้มครองแต่ไม่นับว่าเป็นสมบัติของเรากว่าใช้สอย 1 มีอยู่ บริขารรักษาคุ้มครองแต่ไม่นับว่าเป็นสมบัติของเรามิ่งควรใช้สอย 1 มีอยู่ บริขารไม่ควรรักษาไม่ควรคุ้มครองไม่นับว่าเป็นสมบัติของเรามิ่งควรใช้สอย 1^{๑๕}

สำหรับคำยินดีของบริขารทั้ง 4 นั้น คัมภีร์ปริวารได้อย่างถึงบริขารแต่ละประเภทกว่าได้แก่ อะไร์บังดังต่อไปนี้

วินิจฉัยในปริวารราจุกกะพึงทราบดังนี้ บริขารของตนเป็นที่ 1. บริขารของสงฆ์เป็นที่ 2. บริขารของเจดีย์เป็นที่ 3. บริขารของคุหัสเป็นที่ 4. กีดล้าว่าบริขารของคุหัสนั้นเป็นของที่เขานำมาเพื่อประโยชน์แก่บุตร จึงควร นวกรรมและเกล็ช กิมจุจะให้กุญแจและให้บริหารนั้นอยู่ข้างในกีดครา^{๑๖}

หากถาวรโดยสุรุป จากคัมภีร์ปริวาร จึงได้เกณฑ์ในการถือครองทรัพย์สินของพระสงฆ์ดังต่อไปนี้

1. บริขารที่เป็นของตน ควรรักษาคุ้มครองและควรใช้สอย นับว่าเป็นสมบัติส่วนตัว
2. บริขารที่เป็นของสงฆ์ ควรรักษาคุ้มครองและควรใช้สอย ไม่นับว่าเป็นสมบัติส่วนตัว
3. บริขารของเจดีย์ ต้องรักษาคุ้มครองและไม่ควรใช้สอย ไม่นับว่าเป็นสมบัติส่วนตัว

^{๑๔} มหามหาภูราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม 7 จุตวราค ทุติยภาคและอรรถกถา, หน้า 211 – 223.

^{๑๕} มหามหาภูราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎกเล่ม 8 ปริวารและอรรถกถา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาภูราชวิทยาลัย, 2537), หน้า 477.

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า 543.

๔. บริขารของคุณครุ ไม่ควรรักษา ไม่ควรคุ้มครองและไม่ควรใช้สอย ไม่นับว่าเป็นสมบัติส่วนตัว คำอธิบายดังกล่าวจึงมีความซักเจนแล้วว่าบริขารได้การใช้สอยและถือครองอย่างไร ดังนั้นทรัพย์สินส่วนรวมของวัดนั้น แม้พระภิกษุสงฆ์จะทำการรักษาคุ้มครองก็ย่อมไม่นับเป็นทรัพย์สินส่วนตัว หากประสงค์ในปัจจุบันทราบถึงหลักการนี้ก็จะสามารถแยกแยะได้ว่าสิ่งใดเป็นทรัพย์สินส่วนตัว สิ่งใดเป็นทรัพย์สินส่วนรวมหรือเป็นของสงฆ์และจะนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสมตามพระธรรมวินัยสืบไป โดยเฉพาะเรื่องเงินทอง ดังจะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

๓. เงินทองกับพระภิกษุสงฆ์

ในเบื้องต้นก่อนที่จะกล่าวถึงสิกขานบทของพระภิกษุชี้งค์ถือเป็นอุดมเพศอันสูงสุดนั้น ผู้วิจัยจะนำสิกขานบทของสามเณรมาพิจารณา ก่อนพระภิกษุสามเณรนั้นเป็นเหล่ากอแห่งสมณะ^{๑๗} หรือเป็นผู้ที่จะพัฒนาภาระเพื่อให้ถูกต้องเป็นพระภิกษุต่อไป สำหรับสิกขานบทของสามเณรนั้นมีอยู่ ๑๐ ข้อ ในข้อที่ ๑๐ นั้นคือการเดินจากการรับทองและเงิน^{๑๘} สิกขานบทดังกล่าวบอกรสกนธ์ซักเจนว่าสามเณรไม่สามารถรับเงินและทองได้

๓.๑ เงินทองในพระวินัยปิฎก

สำหรับพระภิกษุชี้งค์ถือว่าตนย่อมจะต้องมีสิกขานบทที่เกี่ยวกับเรื่องเงินและทองอยู่มากเช่นกัน ในคัมภีร์พระวินัยปิฎก โภสิยธรรม มีสิกขานบทที่ห้ามพระภิกษุสงฆ์รับเงินและทอง โดยท่านอุปนัณฑากยบุตรได้เป็นต้นเหตุให้เกิดสิกขานบทขึ้น ดังนี้เรื่องราวดังนี้

บุรุษนั้นเข้าไปหาท่านพระอุปนัณฑากยบุตร กราบแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนซ้างหนึ่งได้กราบเรียนว่า ท่านเข้ามา เมื่อเย็นวันนี้มีเมือเกิดขึ้น ผมได้เก็บไว้ด้วยพระคุณเจ้าส่วนหนึ่ง จากนั้นเดิกคนนี้ตีนขึ้น แต่เข้ามีครองอ่อนวอนว่าจะให้เงื่อนแก่ข้าพเจ้า ผมจึงได้ให้เงื่อนส่วนของพระคุณเจ้าแก่เด็ก พระคุณเจ้า จะให้ผมจัดหาอะไรมาด้วยทรัพย์หากาบปะหนึ่ง ขอรับ ท่านพระอุปนัณฑากยบุตรทราบว่าเช่น บริจาคมทรัพย์หากาบปะหนึ่งแก่เรา แล้วหรือ

บุ. ขอรับ ผມบริจาคม

๔. เขอจงให้ก้าหาปะนั่นแหละแก่เรา

บุรุษนั้นได้ถวายหากาบปะแก่ท่านพระอุปนัณฑากยบุตรใน ทันใดนั้นเอง แล้วเพ่งโทษตีเตียน โพนทนาว่า พระสมณะเชือสายพระศาสนาบุตรเหล่านี้รับรูปปิยะเหมือนพวกรา ภิกษุทั้งหลายได้ยินบุรุษนั้นเพ่งโทษ ตีเตียน โพนทนาอยู่ บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อยสันโถม มีความละอาย มีความรังเกียจ ผู้ใดร่ำสิกขานที่ทางนี้เพ่งโทษ ตีเตียน โพนทนาว่าในนั้น ท่านพระอุปนัณฑากยบุตรจะจึงให้รับรูปปิยะเล่า แล้วกราบบุศแล้วนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า^{๑๙}

หลังจากนั้นพระพุทธเจ้าจึงทรงประชุมสงฆ์เพื่อสอนถ้าเรื่องราวดังกล่าว ชี้ว่าท่านพระอุปนัณฑากยบุตรก็ได้ย้อมรับความจริงว่าท่านได้รับเงิน ๑ ก้าหากาบปะแทนเนื้อที่มีราชา ๑ ก้าหากาบปะ พระพุทธองค์จึงทรงตีเตียนแล้วทรงบัญญัติสิกขานบทห้ามพระภิกษุสงฆ์รับเงินและทองดังนี้ข้อความค่อไปนี้

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตีเตียนว่า คุกก่อนโน้มบุรุษ การกระทำของเชอนั่นไม่เหมาะสม ไม่สม ไม่ควร

^{๑๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์, หน้า 333.

^{๑๘} มหามหาภูราชาชีวิตยาลัย, พระวินัยปิฎกเล่ม ๔ มหาวรวรค ภาค ๑ และอรรถกถา, หน้า 285.

^{๑๙} มหามหาภูราชาชีวิตยาลัย, พระวินัยปิฎกเล่ม ๑ ภาค ๓ มหาวิภังค์ ปฐมภาค – ทุติยภาคและอรรถกถา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาภูราชาชีวิตยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า 938 – 939.

ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ ใจนเรื่องจึงได้รับรู้วิธีการ เนื่องจากกระทำของเรื่องนั้นไม่เป็นไปเพื่อความเดื่อมในสิของชุมชนที่ยังไม่เดื่อมในสิหรือเพื่อความเดื่อมในสิอย่างชุมชนที่เดื่อมในสิแล้ว โดยที่แท้การกระทำของเรื่องนั้นเป็นไปเพื่อความไม่เดื่อมในสิของชุมชนที่ยังไม่เดื่อมในสิและเพื่อความเป็นอย่างอื่นของชุมชนพวที่เดื่อมในสิแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงติเตียนท่านพระอุบัณฑกากยบุตรโดยเนกบริษัท ดังนี้แล้ว ตรสโทษแห่งความเป็นคนเดี้ยงยาก ความเป็นคนบ้ารุ่งยาก ความเป็นคนมักมาก ความเป็นคนไม่สันโถษ ความคลุกคลี ความเกียจคร้าน ตรสคุณแห่งความเป็นคนเดี้ยงง่าย ความเป็นคนบ้ารุ่งง่าย ความมักน้อย ความสันโถษ ความขัดเกลา ความกำจัด อาการที่น่าเดื่อมในสิ การไม่สะสม การประรักความเพียรโดยเนกบริษัท ทรงกระทำธารมภิกามาที่สมควรแก่เรื่องนั้นที่เหมาะสมแก่เรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย แล้วรับสั่งภิกษุทั้งหลายว่า ... ถูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็แล้วพวกเชือพึงยกสิกขานหนี้ชั้นแสดงอย่างนี้ว่าดังนี้ อนึ่ง ภิกษุได้รับก็ต้องรับ ก็ต้องหัก จึงหัก เงินหรือยินดีท่องเงินอันเข้าเก็บได้ให้เป็นนิสสกคิยปาจิตดี๒๐

สิกขานหนี้จึงเป็นการกล่าวขัดเจนแล้วว่าห้ามไม่ให้ภิกษุรับ ให้ให้คนอื่นรับ หรือแม้กระทั้งยินดีในเงินท่องที่เข้าเก็บไว้ให้คน ในสิกขานทวิภังค์ได้อธิบายรายละเอียดต่างๆ เช่น ความหมายของทองและเงิน คำว่ารับเงินหรือให้คนอื่นรับแทน ดังมีรายละเอียดว่า

ที่ชื่อว่าทองตรสหมายทองคำ ที่ชื่อว่าเงินได้แก่ห้าปันะ มาสกที่ทำด้วยโลหะ มาสกที่ทำด้วยไม้ มาสกที่ทำด้วยคริร ชื่อว่าเป็นมาตรฐานสำหรับແຄบเปลี่ยนชื่อขายกันได้ บทว่ารับคือรับเงินเป็นนิสสกคิย บทว่าให้รับคือให้คนอื่นรับแทนเป็นนิสสกคิย บทว่ายินดีท่องเงินอันเข้าเก็บไว้ให้ ความว่าหรือยินดีท่องเงินที่เข้าเก็บไว้ให้หักบยกอกว่าของนั้นจึงเป็นของพระคุณเจ้า ดังนี้เป็นต้นเป็นนิสสกคิย ทองเงินที่เป็นนิสสกคิยต้องเดียสตะในท่านกลางลงชั้น๒๑

จากสิกขานบทและคำอธิบายสิกขานทั้งกล่าวจึงเป็นที่แนชัดว่าพระภิกษุสงฆ์นั้นไม่สามารถรับทองและเงินได้ตามพระวินัยบัญญัติไม่กว่าจะรับเงินหรือให้ผู้อื่นรับก็ตาม ในที่สุดแม้ยินดีก็ยังเป็นอาบัติและหากรับเงินท่องแล้วก็ต้องเดียสตะเงินท่องนั้นในท่านกลางลงชั้น อาบัติตั้งกล่าวจึงจะพ้นไปได้ อาบัติชนิดนี้จึงเรียกว่า “นิสสกคิยปาจิตดี” หรือ “นิสสกคิยวัตถุ” ที่แปลว่า อันทำให้ต้องสละลิ่งของ ภิกษุต้องอาบัติประเภทนี้ ต้องสละลิ่งของที่ทำให้ต้องอาบัติก่อนจึงจะปลงอาบัติก ล้วนลิ่งของที่ทำให้ต้องนิสสกคิยปาจิตดีเรียกว่า “นิสสกคิยวัตถุ” เช่น เงินทอง ที่เป็นเหตุนั้นจำต้องสละก่อนจึงจะปลงอาบัติก๒๒ อย่างไรก็ต้องสิกขานหนี้ก้ามีชื่อสองสัญลักษณ์ของและเงินนั้นมีความหมายอย่างไรบ้าง นับรวมสิ่งที่เป็นเงินตราที่ใช้ในการແຄบเปลี่ยนตัวยหรือไม่ ดังนั้นนอกจากสิกขานทวิภังค์ที่เป็นส่วนขยายในพระวินัยปิฎกแล้ว คัมภีร์ธรรมกถาจึงได้กล่าวอธิบายเรื่องนี้เพิ่มเติมกว่า

ในสิกขานหนี้ ท่านประสังค์เอกสารบันทึกอย่างชี้แจงหนึ่งที่ให้ถึงการซื้อขายได้ เพราะเหตุนั้นนั้นแล ในบทกากยนั้นแห่งบทว่า ราชตั้นนั้น ท่านจึงกล่าวคำว่า กษาบันทึก โลหามาสก ดังนี้ เป็นต้น บรรดาบทว่า กษาบันทึก เป็นต้นนั้น กษาบันทึกที่เข้าทำด้วยทองคำก็ต้องทำด้วยเงินก็ต้อง กษาบันทึก บรรดาบทว่า ชื่อว่า กษาบันทึก มาสกที่ทำด้วยแร่ทองแดงเป็นต้น ชื่อว่า โลหามาสก มาสกที่ทำด้วยไม้แก่นก๒๓

๒๐ เรื่องเดียวกัน, หน้า 939 – 940.

๒๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า 941 – 942.

๒๒ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์, หน้า 128.

ดี ด้วยข้อไม่ໄก์ดี โดยที่สุดแม่มาสกที่เข้าทำด้วยในศาลลักษณะเป็นรูป ก็ข้อว่ามาสกไม่ มาสกที่เข้าทำด้วย ครั้งกี่ดี ด้วยยางกี่ดี คุณให้เกิร์กูปชื่นชื่อว่ามาสกยาง ก็ด้วยบทว่า เย โวหาร คุณนุติ นี้ ท่านส่งเคราะห์ เอมาสกทั้งหมดที่ใช้เป็นมาตราชื่อข้ายในชนบท ในเวลาชื่อข้ายกัน โดยที่สุดทำด้วยกระดูกบ้าง ทำด้วย หนังบ้าง ทำด้วยเมล็ดผลไม้บ้าง คุณให้เป็นรูปบ้าง มีได้คุณให้เป็นรูปบ้าง วัตถุทั้ง 4 อย่าง คือ เงิน ทอง ทั้งหมดนี้อย่างนี้ (และ) มาสกทอง มาสกเงิน มีประเททังกล่าวแล้วแม่ทั้งหมด จัดเป็นวัตถุแห่งนิสสก-คีย วัตถุนี้คือ มุกดา มนี ไฟทูรย์ สังข์ ศิลป ประพาร์ ทับทิม บุษราคัม รัญชาติ 7 ชนิด ท้าสหปฏิ ท้าสหปฏิ ท้าสหปฏิ นาไร่ สวนดอกไม้ สวนผลไม้เป็นต้น จัดเป็นวัตถุแห่งทุกภพ วัตถุนี้ คือ ด้วย ผลไม้ ผึ้นผ้า ฝ้าย บปรัณชาติมีเนกประการและเกสชมีเนยใส เนยขัน น้ำมัน น้ำผึ้น น้ำอ้อยงบ เป็นต้น จัดเป็นกป-ปิยวัตถุ ^{๒๓๓}

จากเนื้อความในพระวินัยปฏิฐานะในคัมภีร์อรรถกถาจึงเป็นที่แนบชัดว่าพระภิกษุสูงมีไม่สามารถรับหรือ มีเงินและทองได้ นอกจากนี้ยังรวมถึงของไร้ค่าที่มีค่าในการแลกเปลี่ยนชื่อข่ายได้หรือมีคุณค่าคล้ายเงิน และทองก็ไม่สามารถรับได้ เช่น เดียวกัน หากเบรี่ยนเที่ยบกับปัจจุบันแล้ว กhabปะและมาสกก็ได้แก่ ชนบตร เหรียญ เชือก บัตรกดเงินสด บัตรเอทีเอ็ม บัตรเครดิต บัตรเครดิต ฯลฯ ที่สามารถใช้แลกเปลี่ยนชื่อ ข่ายแทนเงินได้ นอกจากนี้คัมภีร์อรรถกถาจังได้แสดงและแยกประเภทของเหตุผลในการรับเงินทองของ พระภิกษุสูงมีว่ามีเหตุผลอะไรในการรับเงินและทองนั้น เช่น เป็นการรับเพื่อตน เป็นการรับเพื่อสงฆ์ โดยได้ วินิจฉัยว่าการรับแต่ละประเภทมีความผิดอย่างไรบ้างดังต่อไปนี้

บรรคนานิสสกคิยวัตถุและทุกภพวัตถุนั้น ภิกษุจะรับนิสสกคิยวัตถุเพื่อประโยชน์ตนเองหรือเพื่อ ประโยชน์แก่สงฆ์ คณะบุคคลและเจติย เป็นต้น ป้อมไม่ควร เป็นนิสสกคิยป้าจิตติย์แก่ภิกษุผู้รับเพื่อ ประโยชน์แก่ตนเอง เป็นทุกภพแก่ภิกษุผู้รับเพื่อประโยชน์แก่สิ่งที่เหลือ เป็นทุกภพอย่างเดียวแก่ภิกษุ ผู้รับทุกภพวัตถุเพื่อประโยชน์ทุกอย่าง ไม่เป็นอาบัติในกบปิยวัตถุ เป็นป้าจิตติย์ด้วยอำนาจที่มานในรัตน-สิจขาดทั้งหน้าแก่ภิกษุผู้รับวัตถุมีเงินเป็นต้นแม่ทั้งหมดคด้วยหน้าที่แห่งภันฑาการิกเพื่อต้องการจะ เก็บไว้ ^{๒๔}

หากกด่าสรุปตามคัมภีร์อรรถกถาให้เข้าใจง่ายขึ้นนั้น สรุปได้ว่า

1. หากพระภิกษุสูงมีรับเงินทอง เพื่อเป็นของส่วนตัวเป็นอาบัติ尼สสกคิยป้าจิตติย์
2. หากพระภิกษุสูงมีรับเงินทอง เพื่อเป็นของส่วนรวม เช่น เพื่อสงฆ์ คณะบุคคล พระเจติย เป็น อาบัติทุกภพ
3. หากพระภิกษุสูงมีรับทุกภพวัตถุ เช่น มุกดา มนี ไฟทูรย์ สังข์ ศิลป ประพาร์ ทับทิม บุษราคัม รัญชาติ 7 ชนิด ท้าสหปฏิ ท้าสหปฏิ ท้าสหปฏิ นาไร่ สวนดอกไม้ สวนผลไม้ เป็นต้น เพื่อเป็นของส่วนตัวหรือ ส่วนรวมก็ตามเป็นอาบัติทุกภพ
4. หากพระภิกษุสูงมีรับกับปิยวัตถุ เช่น ด้วย ผลไม้ ผึ้นผ้า ฝ้าย บปรัณชาติ คือเมล็ดพืชต่างๆ มี ขเนกประการและเกสชมีเนยใส เนยขัน น้ำมัน น้ำผึ้น น้ำอ้อยงบ เป็นต้น ไม่เป็นอาบัติ

โดยสรุปการรับเงินทองไม่ได้จะด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ป้อมเป็นการผิดพระวินัยทั้งสิ้นและป้อมเป็น

^{๒๓๓} มหามหาภูมิราชวิทยาลัย, พระวินัยปฏิฐานะ เล่ม 1 ภาค 3 มหาวิภัค ปฐมภาค - ทุติยภาคและอรรถกถา, หน้า 945 – 946.

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า 946.

อาบัตตินิสตัศน์คิมป์ปาราจิตตี้ย์แก่กิจมุที่รับไม่ได้จะโดยเหตุผลใดๆ การที่พระภิกษุสงฆ์ไม่ควรยุ่งเกี่ยวกับเงินทองไม่ได้จะเป็นการรับหรือการนำไปแลกเปลี่ยนนั้น ในคัมภีร์อรรถกถาได้อธิบายว่าพระรัตนธรรมเป็นสิ่งที่เรียกว่า “อนามาส” คือวัตถุอันกิมมุไม่ควรจับต้อง เช่น ร่างกายและเครื่องแต่งกายสตรี เงินทอง อาวุธ^{๒๕๔} คัมภีร์อรรถกถาจึงได้สรุปว่าพระภิกษุสงฆ์จะรับเงินและทองให้โดยไม่ผิดพระวินัยบัญญัตินั้นมีเพียงการให้กับปิยกรรมหรือผู้ที่มีจิตศรัทธาเป็นผู้ถือเงินและทองนั้นไว้ให้แล้วเปลี่ยนเป็นปัจจัย 4 ที่เหมาะสมกับความต้องการของสงฆ์เท่านั้นจึงจะไม่เป็นอาบัตติโดยพระภิกษุสงฆ์ห้ามยุ่งเกี่ยวกับการทั้งสั่งว่าให้เงินทองนั้นไป วางไว้ที่ใด ถึงแม้ว่าพระภิกษุสงฆ์จะไม่รับเงินทองนั้น แต่เป็นผู้บริหารจัดการเงินทองนั้นให้เป็นปัจจัย 4 เอง ก็ตี ปัจจัย 4 เหล่านั้นย่อมเป็นกับปิยกรรมหรือผู้ที่มีจิตศรัทธา^{๒๕๕}

3.2 เงินทองในพระสูตรต้นฉบับ

นอกจากในคัมภีร์พระวินัยปิฎกจะกล่าวถึงข้อห้ามในเรื่องการรับเงินและทองของพระภิกษุ ดังปรากฏในสิ่กข้าบท่างๆ ได้แก่ ข้อห้ามดังนี้ ๑. ในพระสูตรต้นฉบับปิฎกที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับเงินทองในมุน有条件ต่างๆ มากมาย ผู้วิจัยได้รวบรวมเนื้อความในพระสูตรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเงินทองมาแสดงดังต่อไปนี้ ในจังกัลสูตรกล่าวถึงการสะสมเงินและทองเพื่อขอผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ ดังข้อความว่า

คุก่อนท่านผู้เจริญทั้งหลาย ได้ทราบว่าพระสมณโคดมทรงสะสมเงินและทองมากมาย ทั้งที่อยู่ในพื้นดินทั้งที่อยู่ในอากาศเสต์ขออภินวช ... พระสมณโคดมกำลังรุ่น พระเกศาดำสนิท ยังหนุ่มแน่น ตั้งอยู่ในปฐมวัย เสต็จขอทรงผนวชเป็นบรรพชิต ... เมื่อพระมารดาและพระบิดาไม่ทรงประถนให้ทรงผนวช พระพักตร์ขอไปค่วยพระอัสสุช ทรงกันแสงอยู่ พระสมณโคดมทรงปลงพระเกศาและพระมัสสุ ทรงครองผ้าข้อมน้าฝ่า เสต็จขอทรงผนวชเป็นบรรพชิต^{๒๕๖}

ในพระสูตรอื่นๆ ก็มีเนื้อความเกี่ยวกับการสะสมเงินและทองและทรัพย์สมบัติของพระภิกษุสงฆ์ ทั้งหลายที่สอนคลังกับพระวินัยปิฎกทั้งก่อนที่จะบวชและเมื่อบวชแล้ว ดังคำกล่าวของท่านพระสุนทรีภิกษุณี ในสุนทรีเกริคถาดังนี้

คุก่อนสุนทรี บิคาของถูกคละช้าง ม้า โค มนี กุลฑล ความมั่งคั่งและสมบัติคุณหัสดีนี้ขอพบว่าเสียแล้ว ถูกจงบริโภคโภคสมบัติ จงเป็นทายาทรับมรรคในครรภุณะถูก ... แม่เจ้า บิคาของถูกถูกความเครว่าโโคกถึงถูกชารบกวนหนัก จึงถะ ช้าง ม้า โค มนีและกุลฑล ความมั่งคั่งและสมบัติคุณหัสดีนี้ขอพบว่า ถูกก็ถูกความเครว่าโโคกถึงน้องชารบกวนมากจึงจักบวชด้วยจัจแม^{๒๕๗}

คำกล่าวของท่านพระมหากัสสปะเตราภูรีก็สอนคลังกับคำกล่าวของพระสุนทรีภิกษุณีที่กล่าวถึงการสะสมเงินทองและทรัพย์สมบัติของท่านเพื่อขอพบวชในมหากัสสปะเตราปathanว่า

กฎสมบัติได้มีแก่เราในพุทธทั้ย เราสมภพในสกุลพราหมณ์สังสมรตนะไว้มาก สมทรัพย์ ๘๐

^{๒๕๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์, หน้า 368.

^{๒๕๕} มหามหาภูมิราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎกเล่ม 1 ภาค 3 มหาวิภัค ปฐมภาค – ทุติยภาค และอรรถกถา, หน้า 797 – 948.

^{๒๕๖} มหามหาภูมิราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณนาสก์ เล่ม 2 ภาค 2 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามหาภูมิราชวิทยาลัย, 2536), หน้า 343 – 344.

^{๒๕๗} มหามหาภูมิราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล ชุททกนิกาย เกรีคถา เล่ม 2 ภาค 4 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามหาภูมิราชวิทยาลัย, 2536), หน้า 400.

โภภิแด้วอกบ瓦ช คุณวิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิทา 4 วิโนกซ์ 8 และอภิญญา 6 เราทำให้แจ้งแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ฉะนั้นแล้ว^{๒๙๙}

จากข้อความที่พระพุทธเจ้า พระธรรมและพระธรรมทั้งสองได้กล่าวไว้ในพระสูตรต้นคบีญานั้นย่อมแสดงชัดเจนว่าบุคคลที่จะออกบวชเป็นบรพชิกนั้นจำเป็นต้องลงทะเบียนทั้งปวง เช่น เงินและทองซึ่งไม่เพียงแต่จะต้องทำตั้งแต่ก่อนบวชเท่านั้น แม้เมื่อออกบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์แล้วก็จะต้องลงทะเบียนเช่นเดียวกัน ตั้งพระพุทธพจน์ในอัตตันคบสูตรต่อไปนี้

เมื่อเข้าบวชแล้วอย่างนี้ ... เก็บขาดจากการรับทองและเงิน ... เก็บขาดจากการรับทาสและทาส ... เก็บขาดจากการรับแพะและแกะ เก็บขาดจากการรับไก่และสุกร เก็บขาดจากการรับช้าง โค ม้า และฟ้า เว้นขาดจากการรับไนนาและที่ติน ... เก็บขาดจากการซื้อการขาย^{๓๐}

นอกจากนี้ยังมีพระสูตรอื่นที่กล่าวถึงการไม่ยินดีในการรับเงินและทองของพระภิกษุสงฆ์ เช่นมนูญพก-สูตร พระพุทธเจ้าตรัสว่าพระภิกษุสงฆ์ของพระองค์ไม่ยินดีในทองและเงิน ผู้ใดยินดีในเงินทอง ผู้นั้นก็ยังซึ่งเกี่ยวกับเบญจกัมมุนี ผู้ที่ยังเก็บวัช่องกับเบญจกัมมุนีไม่ชื่อว่าเป็นสมณะ ดังมีเนื้อความว่า

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ตีละ นายกามณี เมื่อท่านพยกรณ์อย่างนี้เป็นอันกล่าวตามคำที่เรา กกล่าวแล้ว ไม่กล่าวถูกเราถัดยคำไม่จริงและพยกรณ์ธรรมสมควรแก่ธรรมและสหธรรมิกไว้ฯ คดีอยตาม ว่าทะจะไม่ถึงฐานะ อันวิญญาณพึงติเตียนได้ เพราะว่าทองและเงินไม่ควรแก่สมณศากยบุตร สมณ ศากยบุตรย่อมไม่ยินดีท่องและเงิน สมณศากยบุตรห้ามแก้วและทองประสาทจากทองและเงิน ถูกก่อนนาย คามณี ทองและเงินควรแก่ผู้ใด เบญจกัมมุนีก็ควรแก่ผู้นั้น เบญจกัมมุนีควรแก่ผู้ใด ทองและเงินก็ ควรแก่ผู้นั้น ถูกก่อนนายคามณี ท่านพึงทรงจำความที่ควรแก่เบญจกัมมุนีโดยส่วนตัวว่าไม่ใช่ ธรรมของสมณะ ไม่ใช่ธรรมของศากยบุตร อนึ่งเด่า เราถ้าอย่างนี้ได้ผู้ต้องการหัญญาพึงแสดงหาหัญญา ผู้ต้องการไม่พึงแสดงหาไม่ ผู้ต้องการเกียรตินพึงแสดงหาเกียรติน ผู้ต้องการบุรุษพึงแสดงหาบุรุษ เราไม่ได้ กล่าวว่าสมณศากยบุตรพึงยินดีพึงแสดงหาทองและเงินโดยปริยายอะไรเดย^{๓๑}

คณาสุภาษิตของนางสุภากัมมารชิตาเดริกถ่าว่า “ยังนับว่าการบวชนั้นคือการละเงินทองและเป็นการไม่ สมควรเดยที่บรรพชิกจะถับนามีเงินทองอีก คำกล่าวนี้ก็เป็นการเน้นย้ำว่าพระภิกษุสงฆ์ย่อมต้องไม่ไปดีใน เงินทองแต่อย่างใด

ข้าพเจ้าลงทะเบียน ทาสและการรวมกิจ บ้านและไร่ฯ ความมั่งคั่งและร่มเยี้ยง สิ่งที่น่ารื่นรมย์ที่เข้า บันเทิงกันนักหนา ข้าพเจ้าลงทะเบียนบัตไม่ใช่น้อยออกบวชศักดิ์เจ้าอย่างนี้ในพระสหธรรมที่ พระพุทธเจ้าทรงประภาศตีแล้ว ข้อที่ถือทั้งเงินทองเสียแล้วกับถบนาขึ้นต้นนี้อีกไม่สมควรแก่ ข้าพเจ้า เพราะข้าพเจ้าปรารถนาแต่ความไม่กังวลห่วงใย ผู้ใดถือทั้งเงินทองแล้วกับถบนาขึ้นต้นนี้ไว้อีก ผู้นั้นจะโงหัวเราะมาได้อย่างไร ในระหว่างบันทึกทั้งหลายเงินและทองไม่มีเพื่อสนับสนุนความสงบสำหรับ ผู้นั้น เงินทองนั้นก็ไม่สมควรแก่สมณะ เงินทองนั้นก็มิใช่ของทรัพย์ อนึ่งเงินทองนี้ทำให้เกิดความโถก

^{๒๙๙} มหามหาภูมิราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล ชุททกนิกาย อปทาน เล่ม 8 ภาค 1 (กรุงเทพมหานคร: โรง พิมพ์มหามหาภูมิราชวิทยาลัย, 2538), หน้า 514.

^{๓๐} มหามหาภูมิราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล อังคุตตโนนิกาย จตุกนิบາต เล่ม 2 (กรุงเทพมหานคร: โรง พิมพ์มหามหาภูมิราชวิทยาลัย, 2537), หน้า 515 – 516.

^{๓๑} มหามหาภูมิราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล สังขุตโนนิกาย สพายคุณวรรค เล่ม 4 ภาค 2 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามหาภูมิราชวิทยาลัย, 2536), หน้า 213.

ความมีว่าเม้า ความดุ่นหงส์ ความติดตั้งเครื่องญูกมีภัยมีความดับแก่นมาก เงินทองนั้นไม่ตั้งอยู่ยังยืน เลย นรชนเป็นขันมากประมาทมีใจเครื่องของแล้ว เพราะเงินทองเท่านี้จึงต้องเป็นศรี วิวาทบาดหมาง กันและกัน การญูกมีภัยของจ้าวการต้องโทษมีศรีมีเป็นต้น ความเดื่อมเดี่ย ความเครื่องโศกพิริ รำพัน ความพินาศเป็นอันมากของนรชนที่ตกอยู่ในกามทั้งหลายก็มีของเห็นกันอยู่^{๓๒๙}

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถาทั้งหมดที่ได้ยกมาแสดงนั้นไม่ได้จะเป็นพระวินัย ปิฎก พระสุตตันตปิฎก รวมถึงคัมภีร์อรรถกถานั้นไม่มีที่ได้เลยที่จะแสดงถึงการยอมรับให้พระภิกษุและ สามเณรยินต์ในการรับทองและเงิน สาเหตุ เพราะบรรพชิตไม่ใช่ราواتที่ยังมีความยินต์ในการใช้เงินทอง เพื่อบริโภคตาม พระพุทธเจ้าจึงทรงแสดงธรรมให้เห็นโทษของกามที่มีอยู่มากมาย นอกจากนี้การรับทอง และเงินของพระภิกษุยังได้กล่าวเป็นชวนเหตุที่สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการสังคายนาพระไตรปิฎก ครั้งที่สอง^{๓๓๐} ดังนั้นการรับเงินและทองของพระภิกษุสงฆ์จึงเป็นเรื่องสำคัญต่อความมั่นคงของ พระพุทธศาสนาอีกด้วย

4. ทรัพย์สินของพระสงฆ์ในปัจจุบัน

หากสรุปประเภทของรายได้ส่วนตัวของพระภิกษุสงฆ์จากข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์แล้วสามารถ จัดประเภทได้ดังต่อไปนี้

1. เงินนิตยภัต ตามตำแหน่งและสมณศักดิ์ เช่น ตำแหน่งเจ้าอาวาส เจ้าคุณ ฯลฯ
2. เงินค่าสอน กรณีที่เป็นพระอาจารย์สอนหนังสือตามสำนักเรียนต่างๆ เช่น สำนักเรียนบาลี นักธรรม มหาวิทยาลัยสงฆ์ ฯลฯ
3. เงินจากกิจกรรมที่ทำไป เช่น งานศพ งานทำบุญบ้าน ฯลฯ
4. เงินจากกิจกรรมพิเศษทางศาสนา เช่น ทอดผ้าป่า ทอดกฐิน

จากข้อมูลสัมภาษณ์ทำให้เห็นว่าเรื่องรายรับของพระภิกษุสงฆ์ในปัจจุบันนั้นเป็นอย่างไรทั้งในส่วนตัวและส่วนรวม เช่น ในกรณีที่เป็นเจ้าอาวาสที่จะมีเงินนิตยภัต 1,500 บาทต่อเดือน หากเป็นอาจารย์สอนหนังสือที่จะมีเงินค่าสอนเพิ่มเติมอีก นอกจากนั้นที่จะมีเงินจากการรับนิมนต์ในงานต่างๆ ทำให้ทราบว่า พระภิกษุสงฆ์ส่วนใหญ่ที่มีเงินเป็นของส่วนตัวกันมากบ้างน้อยบ้างตามแต่ที่มาของรายได้ เมื่อมีเงินแล้ว พระภิกษุสงฆ์สามารถนำไปเบี้ยยังเป็นทรัพย์สินต่างๆ ซึ่งอาจจะถูกต้องหรือไม่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย ก็เป็นได้ ส่วนทรัพย์สินของวัดนั้น ปริมาณและที่มาของเงินบริจาคก็แล้วแต่ต่อวัดนั้นๆ มีกิจกรรมและ ทรัพยากรที่เรียกศรัทธาและสามารถแปรเป็นตัวเงินได้มากน้อยเพียงใดซึ่งไม่แตกต่างจากข้อมูลเอกสาร ที่ได้นัก

หากสรุปประเภทของรายจ่ายส่วนตัวของพระภิกษุสงฆ์จากข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์แล้วสามารถ จัดประเภทได้ดังต่อไปนี้

1. รายจ่ายส่วนตัว เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าโทรศัพท์ ค่าเดินทาง อุปถัมภ์ญาติ ฯลฯ
2. รายจ่ายการกุศล เช่น ร่วมทำบุญกับสถานที่ต่างๆ
3. รายจ่ายด้านการศึกษา เช่น ค่าต่อร้า อุปกรณ์การเรียนการสอน

^{๓๒๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า 415 – 416.

^{๓๓๐} มหามนูกุฎราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม 7 จุลวราษ ทุติยภากและอรรถกถา, หน้า 530 – 558.

รายจ่ายของวัดส่วนใหญ่มักจะเป็นเรื่องการก่อสร้างวัดและดูแลเสนาสนะต่างๆ^{๓๔} จากข้อมูลสัมภาษณ์ทำให้เห็นว่าในปัจจุบัน รายจ่ายส่วนตัวก็แล้วแต่กิจกรรมที่พระภิกษุสงฆ์แต่ละท่านเน้นในเรื่องอะไร หากเน้นการศึกษา รายจ่ายก็จะเน้นไปในด้านอุปกรณ์การศึกษา หากเน้นการจุนเจือครอบครัวหรืออุปการะลูกศิษย์ ค่าใช้จ่ายก็จะเป็นไปในด้านการอุปถัมภ์ด้วยเงินเป็นส่วนมาก

ส่วนการดูแลจัดการทรัพย์สินนั้นจากการสัมภาษณ์พบว่าหากเป็นทรัพย์สินของวัดนั้น วัดส่วนใหญ่ก็ยังมีระบบการบริหารจัดการที่ค่อนข้างคงกับกฎหมายของคณะสงฆ์ แต่สำหรับเรื่องทรัพย์สินส่วนตัวนั้น เนื่องจากไม่มีกฎหมายประกาศให้ชัดเจน วิธีการปฏิบัติจึงมีความแตกต่างกันไปซึ่งสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. เปิดบัญชีรวมเงินส่วนตัวเข้ากับบัญชีวัด
2. เปิดบัญชีส่วนตัว
3. ไม่เปิดบัญชี เช่น ໄกในตู้บริจาค กฎหมายอาชญาตฯ

เมื่อทราบข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเงินของวัดและส่วนตัวในเรื่องรายรับ รายจ่ายทั้งจากเอกสารและการสัมภาษณ์แล้วพบว่าหากเป็นเรื่องเงินของวัดที่เป็นส่วนรวมแล้ว วัดส่วนใหญ่ยังใช้กันตามกฎหมายของไวยาวัจกรคือมีกรรมการมาราชานและเจ้าอาวาสร่วมเป็น 3 ท่านในการเบิกจ่ายเงินวัดและพบว่าวัดหลายแห่งที่มีการก่อสร้างก็ได้อำศัยระบบการกู้ยืมเงินแบบถ้อยที่ถ้อยอาศัยอีกด้วย ส่วนเงินส่วนตัวนั้นพบว่าพระภิกษุสงฆ์มีวิธีการจัดการอิสระตามที่แต่ละท่านเห็นสมควรกับสภาพรายรับและการใช้จ่ายของวัด หากการสัมภาษณ์ทำให้เห็นทัศนะเรื่องเงินทองของพระภิกษุสงฆ์ในปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

1. ทรรศนะว่าเงินทองเป็นเพียงสิ่งสมมติ

จากความเห็นเหล่านี้ทำให้ทราบว่าพระภิกษุสงฆ์ส่วนหนึ่งในปัจจุบันมีวิธีคิดว่า 1) เงินทองเป็นเพียงสิ่งสมมติทางโลกที่จำเป็นต้องใช้ในยุคปัจจุบัน 2) มีความเห็นว่าเงินทองในอุดมเป็นของมีค่าซึ่งต่างจากเงินในบุญนี้ที่เป็นเพียงกระดาษชนบัตรซึ่งเป็นของสมนติไม่มีค่าอะไร เพราะเป็นสิ่งที่แตกเปลี่ยนได้แตกต่างจากในอุดมที่เงินทองมีค่าด้วยตัวมันเอง

2. ทรรศนะว่าเงินทองเป็นของส่วนตัว

ดังนั้นทรรศนะจากการสัมภาษณ์จึงสรุปได้ว่า พระภิกษุสงฆ์ก่อสูญหนึ่งมีแนวคิดว่า 1) หากมีการถวายเงินให้พระภิกษุรูปใดก็ตามก็ถือว่าเป็นของส่วนตัว หากเป็นเงินในกิจกรรมส่วนรวม เช่น กฐิน ผ้าป่า ถือเป็นของวัดหรือของส่วนรวม 2) การรับเงินเป็นของส่วนตัวนั้นมีความจำเป็นเพราว่าต้องฉลองครรภชาให้แก่ญาติโยม 3) พระไม่มีทรัพย์สินแต่หากว่าถ้าท่านได้รับเงินมากก็ถือว่าเป็นทรัพย์สินของท่านที่สามารถนำไปใช้ได้ เช่น นำไปจุนเจือครอบครัว หรือแม้กระทั่งนำไปซื้อของที่ต้องการหรือใช้ชำระหนี้อีกด้วย

3. ทรรศนะเคร่งครัดพระธรรมวินัย

ดังนั้นทรรศนะจากการสัมภาษณ์จึงสรุปได้ว่า พระภิกษุสงฆ์ก่อสูญหนึ่งมีแนวคิดว่า 1) พระภิกษุสงฆ์ไม่สามารถมีเงินทองเป็นของตัวเองได้ เพราะไม่ใช่สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้เกี่ยวข้อง 2) หากพระภิกษุสงฆ์จะถูกเกี่ยวข้องกับสิ่งใดก็ตามมีไวยาวัจกรและกรรมการวัดที่มีคุณธรรมทำหน้าที่แทนเพื่อความเชื่อสัตย์ไปร่วม 3) เงินทองเป็นเพียงสิ่งสมมติที่ทำให้พัวพันในการแตะไม่ใช่ปัจจัย 4 หรือบริหาร 8 ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของ

^{๓๔} เรื่องฤทธิ์ ประสันรักษ์, “รายรับรายจ่ายของวัดในกรุงเทพมหานคร,” วารสารพุทธศาสนาศึกษา 4 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2540): 4 – 46.

พระภิกขุสงฆ์

4. ทรรศนะปรับเปลี่ยนพระธรรมวินัย

ตั้งนั้นทรรศนะจากการสัมภาษณ์จึงสรุปได้ว่า พระภิกขุสงฆ์กลุ่มนี้มีแนวคิดว่า 1) แนวคิดว่าในยุคสมัยปัจจุบันไม่เหมือนสมัยพุทธกาลจึงจำเป็นต้องมีการปรับพระธรรมวินัยบ้าง โดยอาศัยพุทธพจน์ที่อนุญาตให้ถอดถอนถิ่นที่อยู่ 2) การใช้เงินทองต้องอาศัยเจตนาในการใช้เป็นหลัก 3) ความเห็นที่นิ่งของว่าบริบทของสังคมเปลี่ยนไปจึงจำเป็นต้องใช้เงินเพราะว่ามีค่าใช้จ่ายในกิจกรรมต่างๆ และถูกศิษย์วัดกี่ไม่สามารถติดตามดูแลได้

5. ปัญหาเรื่องทรัพย์สินของพระสงฆ์

การที่พระสงฆ์มีทรัพย์สินส่วนตัวนั้นส่งผลให้เกิดปัญหาขึ้นมาอย่างมาก ในเบื้องต้นผู้วิจัยจะยกฐานพระสงฆ์ในกฎหมายตราสามดวงที่เกี่ยวกับความประพฤติเดื่อนเดือนเดียวกับปัญหานี้ในสมัยรัชกาลที่ 1 ซึ่งสะท้อนปัญหาของพระภิกขุสงฆ์ในเรื่องทรัพย์สินเงินทองได้เป็นอย่างดีจนทำให้เกิดกฎหมายสงฆ์ขึ้น เช่น ในกฎหมายพระสงฆ์ มาตรา 6 มีการบัญญัติห้ามมารวा�สถวายของที่เป็นอันกับปีบะแก่พระภิกขุสงฆ์ เช่น แก้วแหวนเงินทองของว่า

แต่ก่อนมาราภสังฆจะทำทานแก่ภิกขุสงฆ์โดยต่ำแต่เข้าทับพื้นที่มีผลปรากฏในชั้นนี้ชั้นหน้าเพริ่ง พระภิกขุผู้รับทานนั้นทรงศีลปฏิสุทธิ ฝ่ายมาราภสังฆจะให้ทานนั้นก็มีปัญหาอยู่กับตักเดือนมิได้เกียดค้านจ่ายทรัพย์ตักแต่งทานประดิษฐ์บันจงเป็นจตุปัจจัยทานตามพระพุทธโอวาทตรัสสอนไว้ และผู้ให้ผู้รับหังสองฝ่ายสูจาริตคือจริงจังให้ผลมากประจักษ์ในชั้นนี้ชั้นหน้าสืบมา ทุกวันนี้ภิกขุและสามเณรผู้รับทานรักษาสิกขานบทนั้นก็พื้นเพื่อนมักมากโถกรับเงินทองของขันมีควรหักยึดกิจพระวินัยสั่งสมทรัพย์สิ่งของที่ยังจะสมะสานทำการของมาราภส การศักการเบญจญาเป็นหมอนวดหมอยาดูให้เข้าสอยยาการภาระหัฐและให้สั่งของต่างๆ แก่กรหัฐเพื่อจะให้เป็นประโยชน์จะให้เกิดลาภเดี้ยงชีวิตรดิษฐ์รวมมิควรนัก ... และภิกขุทุกวันนี้บัดเดี้ยมให้กระทำการพระวินัยปรนนิบัติ เห็นแต่จะเดี้ยงชีวิตรดิษฐ์รวมให้มีแต่เนื้อหนังบริบูรณ์ประคุณโภกระบือมีแต่จะบริโภคอาหารให้จำเริญเนื้อหนังจะตัดจำเริญสติปัญหานั้นหมายได้เป็นภิกขุสามเณรตามกินพระสารนา ฝ่ายมาราภายกีประชาจากปัญหามิได้รู้ว่าทำทานนั้นจัดเกิดผลน้อยมากแก่ตนหมายได้มักกอกใจทำทานแก่ภิกขุสามเณรขันผสณ์สมผสานทำการของตนจึงทำทาน บางคราบย่อมมักง่ายถวายเงินทองของขันเป็นของปีบะมิควรแก่สมณะฯ ก็มีใจโถกรสั่งสมทรัพย์เดี้ยงชีวิตรดิษฐ์พระพุทธบัญญัติฉบับนี้ ได้ชื่อว่ามาราภสหนูนันให้กำลังแก่ภิกขุโจรขันปล้นพระสารนา ทานนั้นหายลับมิได้ชื่อว่าทำลายพระสารนาฯ

ผู้วิจัยขอยกพุทธพจน์ในมหาทุกข์ขันธสูตรที่กล่าวสั้นสั้นนั้นแนวคิดว่าปัญหาเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับเรื่องการ โดยคำว่ากามนั้นก็ย่อมสัมพันธ์กับทรัพย์สินเงินทองด้วย ดังต่อไปนี้

คุกอกภิกขุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง มีการเป็นเหตุ มีการเป็นต้นเค้า มีการเป็นตัวบังคับ เพราะเหตุแห่งการทั้งหลายนั้นแล แม้พระราชาทั้งหลายก็มีวิวัฒน์กับพระราชา แม้พวากษ์ตรีย์ก็มีวิวัฒน์กับพวากษ์ตรีย์ แม้พวากพราหมณ์ก็มีวิวัฒน์กับพวากพราหมณ์ แม้คุกุบทดีก็มีวิวัฒน์กับคุกุบทดี แม้มาตราก็มีวิวัฒน์กับบุตร แม้บุตรก็มีวิวัฒน์กับมาตราก แม้บุตรก็มีวิวัฒน์กับบุตร แม้พี่ชายน้องชายก็มีวิวัฒน์กับพี่ชายน้องชาย แม้พี่ชายก็มีวิวัฒน์กับพี่ชาย แม้น้องสาวก็มีวิวัฒน์กับพี่ชาย

แม้สหายก็วิวากหกับสหาย ชันเหล่านั้นค่างถึงการทะเลาะ แก่งแย่ง วิวากหกันในที่นั้นๆ ทำร้ายซึ่งกันและกันด้วยฝ่ามือบ้าง ด้วยก้อนดินบ้าง ด้วยท่อนไม้บ้าง ด้วยศัสตราบ้าง ถึงความตายไปตรงนั้นบ้าง ถึงทุกชีวิตตายบ้าง ถูก่อนกิกนุ้ยทั้งหลาย แม่นี้เล่าก็เป็นโภชของกามทั้งหลายเป็นกองทุกชีวีที่เห็นกันอยู่ มีการเป็นเหตุ มีการเป็นต้นเค้า มีการเป็นตัวบังคับ เกิดเพระเหตุแห่งการทั้งหลายทั้งนั้น^{๓๒}

ดังนั้นจากพระพุทธพจน์ดังกล่าว เราจะมาพิจารณาว่าในปัจจุบันการที่พระภิกษุมีเงินทองซึ่งถือเป็นตัวแทนของวัตถุกามนั้นจะทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ขึ้นจริงหรือไม่ จากข้อมูลสัมภาษณ์นั้นทำให้ทราบว่าพระภิกษุสงฆ์ส่วนใหญ่ก็มีเงินเป็นของส่วนตัวกันมากบ้างน้อยบ้างตาม เมื่อมีเงินแล้วพระภิกษุสงฆ์ก็สามารถนำไปเปลี่ยนเป็นทรัพย์สินต่างๆ ให้อย่างมากมายซึ่งอาจจะถูกห้ามไม่ถูกห้องตามพระธรรมวินัยก็เป็นได้ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาต่างๆ ได้ นอกจากนี้ความประพฤติย่อหย่อนในพระธรรมวินัยของพระภิกษุสงฆ์ในเรื่องทรัพย์สินเงินทองนั้นยังทำให้เกิดปัญหาตามมาได้อีกมากมาย เช่น ปัญหาการฉ้อโกงทรัพย์สินวัด ปัญหาการเรียกเงินทอง ปัญหาด้านอาชญากรรมและปัญหาการปลอมบ瓦ช โดยผู้วิจัยจะนำปัญหาที่ปรากฏตามสื่อต่างๆ ในปัจจุบันมาแสดงดังต่อไปนี้

5.1 ปัญหาการฉ้อโกงทรัพย์สินวัด

ผู้วิจัยขอภารณีการบัญชีเงินบริจาคของวัดครีชุม จังหวัดลำปาง โดยสาเหตุประการหนึ่งเกิดจากความขัดแย้งระหว่างกลุ่มไวยาวัจกรวัดกับกลุ่มเจ้าอาวาสในเรื่องผลประโยชน์ของวัดที่มีมากมายจนทำให้เจ้าคณะจังหวัดลำปางได้ประกาศเป็นคำสั่งของคณะสงฆ์จังหวัดลำปางให้พระภิกษุสามเณรทุกภูปที่พำนักอยู่ที่วัดครีชุมให้กลับไปอยู่วัดสังกัดเดิมและให้ไวยาวัจกรและกรรมการวัดฯ ตัดออกถึงผู้օศัยวัดเดิมที่อ่าวหมายที่วัดครีชุมให้กลับไปอยู่วัดสังกัดเดิมและให้ไวยาวัจกรและกรรมการวัดฯ ตัดออกถึงผู้օศัยวัดเดิมที่อ่าวหมายที่วัดครีชุมในวันที่ 25 มิถุนายน 2550^{๓๓} เรื่องนี้เกิดขึ้นหลังจากคณะกรรมการวัดครีชุมนำโดยปริယายตั้งแต่วันที่ 25 มิถุนายน 2550^{๓๔} เรื่องนี้เกิดขึ้นหลังจากคณะกรรมการวัดครีชุมนำโดยนายบันดาด กล้าผัณุ ไวยาวัจกรและกรรมการวัดจำนวน 8 คน ได้ทำหนังสือถูกต้องให้พระภิกษุสามเณรที่วัดครีชุมว่าดำเนินการทางการเงินโดยพฤติกรรมไม่ได้รับความเห็นชอบจากไวยาวัจกรและคณะกรรมการวัด เช่น เงินบัญชีวัดจำนวน 2 ล้าน 4 แสนบาทเศษ เหลือเพียง 5 แสนบาท และเจ้าอาวาสได้เบิกบัญชีธนาคารกรุงไทยเพิ่ม 1 ฉบับ โดยใช้ชื่อวัดครีชุมไปรับเงินจากสำนักพระพุทธศาสนา จังหวัดลำปาง โดยคณะกรรมการวัดไม่ได้รับรู้และเจ้าอาวาสยังเป็นผู้เก็บบัญชีธนาคารทุกเล่มไม่ได้และให้กิจกรรมทั้งหมด เจ้าคณะจังหวัดลำปางจึงได้ตั้งกรรมการสอบสวนและให้เจ้าอาวาสวัดครีชุมซึ่งเจ้าอาวาสวัดสามารถขอรับเงินในเรื่องการใช้เงินบางประเภทได้ ส่วนเรื่องของการเบิกบัญชีลับนั้นได้ตอบแบบกำหนดโดยยอมรับว่ามีเงินเหลือติดบัญชีฉบับนี้ 5 บาท^{๓๕}

5.2 ปัญหาการเรียกเงินทอง

ปัญหาการเรียกเงินของพระนั้นมีปรากฏหลายที่ เช่น ซ่ำที่จังหวัดพิจิตร โดยเมื่อวันที่ 20 พ.ค. 2551 ร.ต.ท.มนู ปินใจ ร้อยเอร์สถานีตำรวจนครบาลเมืองพิจิตรได้รับแจ้งจากนายไพบูล ติระศุภัคติ ประธานชุมชนชุมชนพันธุ์ซึ่งเป็นคหบดีในจังหวัดพิจิตรว่าสูดจะหนักกับพุทธกรรมกับพระแทบทุกคนอกรีตที่ออกเดินเรียกไ

^{๓๒} มหามหาชีวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล มัชฌิมนิกาย บูลปัณณสก์ เล่ม 1 ภาค 2 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามหาชีวิทยาลัย, 2542), หน้า 117.

^{๓๓} ถนนเมืองเหนือ (2 – 8 กรกฎาคม 2550): 1.

^{๓๔} แมงมุม (2 – 8 กรกฎาคม 2550): 19.

จากการถังเหลี่ยงบอกบุญแบบรายวัน ไม่มีวัดต้นสังกัดอยู่แต่ที่จริง อีกทั้งของทำบุญที่เรียบไว้ไปก็ไม่ตกถึงทางวัดแต่กลับมิจชาชีพเหล่านี้ต่างนำของที่เรียบไว้ขายแล้วนำเงินมาแบ่งกันจึงได้ส่งคำว่าจดออกตรวจสอบพบพระบุญหลาย เกิดเหตุล้ม อายุ 30 ปี อยู่บ้านเลขที่ 62 หมู่ 12 บ้านโภสัมพี อ.โภสัมพี จ.กำแพงเพชร กำลังเดินออกเรียบไว้ได้พบคุณตัวไปสอบสวนพร้อมพวกร่วมแก่งที่เป็นหญิงอีก 2 คนและเป็นชายชาวรัฐ อีก 3 คน โดยใช้รากะบะย์ห้อนิสตันรุ่นบิ๊กเอ็นสีดำระหว่างนี้ บน 7071 นครสวรรค์ เป็นพานะในการออกเรียบ คำว่าจึงได้พบคุณตัวมาทำการสอบสวน จากการตรวจสอบว่ามีใบสุทธิเป็นพระอยู่ที่วัดคงชื่อย ต.วังพิกุล อ.วังทอง จ.พิษณุโลก แต่ถังสีเหลี่ยงที่นำมาแจกกลับเป็นของวัดหนองโภสัมพี อีกทั้งยังพบสมุดบันทึกการบอกบุญในหลายจังหวัดของภาคกลางที่ตอกเป็นเหลี่ยมของพระนอกริทแก่งนี้ คำว่าจึงได้ทำประวัติบุคคลทั้งหมดไว้และเบริ่งบาร์บีนข้อหาเรียบไว้โดยไม่ได้รับอนุญาตและนิมนต์ให้กลับวัดและห้ามเข้ามาเรียบไว้ในจังหวัดพิจิตรอีก ถ้าไม่ได้รับอนุญาต^{๓๙}

5.3 ปัญหาการล่อหลวงและไข้วยทธิพย์สินพระภิกษุสงฆ์

ข่าวการลักทรัพย์ของพระสงฆ์ เช่น วันที่ 13 ธ.ค. 2549 เวลา 11.00 น. ด.ต.อุคม แวงข้า จ.ส.ต. นานิตย์ ศรุตตี และ จ.ส.ต.ฉลอง เก็บงา ปัญบัติหน้าที่สายตรวจ สน.บางโพงพาง ได้รับแจ้งจากพนเมืองตีว่า ข่าวกันจับกุมคนร้ายก่อเหตุลักทรัพย์ในบ้านพระวัดคลองภูมิ ถนนพระราม 3 ซอย 46 แขวงบางโพงพาง เขตยานนาวา กทม. จึงเดินทางไปตรวจสอบบริเวณที่บ้านพระวัดคลองภูมิพบกุญแจบานหน้าบ้าน ซ่อนอยู่ในช่องบานลัง มีคำว่า “ห้ามเข้า” ต้องรีบเข้ารับเงินเดือนก่อน เนื่องจากบ้านนี้อยู่ในซอย 46 แขวงบางโพงพาง เขตยานนาวา พระอุปัชฌาย์ วัดคลองภูมิ ทราบว่า ก่อนหน้าที่ต้องรับเงินเดือน พระอุปัชฌาย์ ได้รับอนุญาตให้เข้ามาที่บ้านนี้ แต่ไม่ได้รับเงินเดือน จึงเดินทางไปตรวจสอบให้ ร.ต.ต.พรชัย เพ่งรุ่งเรืองวงศ์ พงส. (สบ.1) สน.บางโพงพาง ดำเนินคดีในข้อหาลักทรัพย์ จากการสอบสวนพระครูพิศาลศาสนธรรม เจ้าอาวาสวัดคลองภูมิให้การว่า เมื่อวานนี้ เวลา 9 โมงเช้าได้รับกิจจินิมต์จากเจ้าภาพผ่านทำบุญขึ้นบ้านใหม่ให้ไปจันเพลที่บ้านในซอยกำนันแม่น 19 บ้านฝั่งขวา โดยมีรถแท็กซี่มารับ 8 คันเพื่อนำพระสงฆ์สู่วัดทั้งหมด 15 รูป เดินทางไปบ้านดังกล่าว ปรากฏว่าเมื่อไปถึงก็พบไม่พบสถานที่จัดงานทำบุญบ้านและเจ้าภาพอย่างใดแต่ยังไม่เครวใจจนกระทั่งให้รถแท็กซี่ขับพากลับวัด ขณะขึ้นไปบนกุญแจเรือนไม่โบกามเห็นหน้าต่างขึ้น 2 ถูกจั๊ก เมื่อเบิดประตูเข้าไปก็เห็นคนร้ายกำลังรื้อคันข้าวของกระจุยกระจายและนีกซองเงินของผู้บวชจึงร้องให้ชาวบ้านช่วยกันจับตัวไว้ได้^{๔๐}

5.4 ปัญหาด้านอาชญากรรม

ตัวอย่างปัญหาด้านนี้ได้แก่คดีการมรณะของพระไกรสร มนูญโภุ อายุ 51 ปี พระนักพัฒนาและนักเทศน์ชื่อดัง เจ้าสานักสังฆธรรมสถานสุทธิวิวงค์อุคุณสุข ตั้งอยู่บ้านทุ่งลุง หมู่ 2 ต.พระคง อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา มรณภาพอย่างมีปริศนาภายในลำนักสังฆ์ คำว่าจังไม่สามารถสรุปคดีได้ว่าพระไกรสรมรณภาพเนื่องจากมีตัวตายหรือถูกฆ่ากรรมทำให้ประชาชนพากันวิพากษ์วิจารณ์และเฝ้าติดตามเรื่องนี้ โดยเฉพาะเรื่องทรัพย์สินของพระไกรสรที่มีจำนวนมาก ลูกศิษย์ในต่างประเทศทั่วโลกต่างก็ให้ความสนใจ^{๔๑}

^{๓๙} สิทธิ์พจน์ เกษบุญ. พิจิตรรายวัน[Online]. 2551. แหล่งที่มา : <http://www.phichittoday.com/news/3/news20055105.htm> [5 มกราคม 2551].

^{๔๐} ไทยรัฐ (14 ธันวาคม 2549): 12.

อินโนนีเชีย ออสเตรเลียที่เดินทางมาถวายศ้าเป็นศิษย์ได้ร่วมบริจาคเพื่อให้ก่อตั้งมูลนิธิเพื่อสงเคราะห์อาหารและเพื่อสาธารณกุศล โดยมอบหมายให้ลูกศิษย์ที่ไว้วางใจเป็นผู้ดำเนินการ แต่หลังการมรณภาพเกิดความไม่ชوبนาหากลเมื่อตัวร่วจันทร์พย์ถินบางส่วนมาแบ่งให้ญาติและบุคคลอื่นและมีการเปิดภูมิยามวิกาลทำให้เงินของกลางในคดีบางส่วนหายไป กระทั่งกู้มลูกศิษย์ชาวต่างประเทศเข้าร้องเรียนต่อสถานเอกอัครราชทูตไทยประจำประเทศไทยและเดินทางเข้ามาร้องเรียนต่อผู้เกี่ยวข้องในประเทศไทย^{๑๑}

5.5 ปัจจัยการปลอมภาษา

ปัญหาการปลดอาบทบาทเพื่อใช้ผ้าเหลืองเป็นเครื่องแบบในการหารายได้นั้นมีปรากฏอยู่มาโดยจนทำให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้จัดสัมมนา "พระวินยาธิการ" หรือ "ธรรมชาติ" เพื่อหาทางป้องกันพระวินยาธิการแบบเดิม วัดเสเมียนนาารี เขตดุจจาร กรุงเทพฯ มีพระวินยาธิการในเขตกรุงเทพฯ จำนวน 200 รูปและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องหรือที่มีหน้าที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการคุ้มครองพระพุทธศาสนาเข้าร่วมประชุมโดยพระธรรมลุธี (สมณศักดิ์ในขณะนั้น) เจ้าคุณธรุจเทพมahanครในฐานะหัวหน้าพระวินยาธิการเป็นประธานการประชุม ท่านได้กล่าวตอนหนึ่งว่า

สภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันทำให้เกิดปัญหาปลอมบวกซ้ำกันขึ้น เพราะคนมองว่าการเป็นพระสงฆ์สามารถหาเงินได้ง่ายที่สุดแค่ยอมโภนหัวและห่มจีวรทำให้เกิดความเสื่อมเสียต่อพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง ซึ่งเมื่อก่อนๆ พระภินยาธิการในเขต กทม. ได้แจ้งเจ้าหน้าที่ตำรวจนำให้ดำเนินการจับกุมก้าวสุ่มคนที่มาปลอมบวกซ้ำกันนั่นเอง พบว่าคนกลุ่มนี้มานำจากตำบลหนึ่งใน จ.ชัยภูมิ มืออาชีพทำนาแต่พ่อหมอนช่วยทำนา ก็จะรวมกันกลุ่มปลอมบวกเป็นพระเข้ามาเรียกไรเงินใน กทม. เรียกว่าทำกันทั้งตำบล ... พระภินยาธิการยังได้รับการร้องเรียนจากทางโรงพยาบาลสังฆ์ด้วยว่าพระสงฆ์บางรูปเข้าไปหยอดประโยชน์ที่โรงพยาบาล เพราะจะมีประชาชนไปทำบุญอยู่เป็นประจำ โดยเฉพาะเดี๋ยงที่อยู่ใกล้ประทูทำให้พระบางรูปพยาบาลจะดึงเดินเพื่อให้ได้นอนเดี๋ยงใกล้ประทูและจะทำทุกวิถีทางให้ได้อยู่ที่โรงพยาบาลสังฆ์ต่อโดยใช้เดี๋ยงการฉันน้ำคลานทำให้น้ำคลานในเดี๋ยงสูงเพื่อให้ได้อยู่ที่โรงพยาบาลต่อ ทางโรงพยาบาลจึงต้องแจ้งมาังงะพระภินยาธิการเพื่อให้เจ้าคุณผู้ปกครองดำเนินการ^{๔๙}

นอกจากนี้ยังพบว่ามีการทำเป็นครอบครัวโดยพ่อปลอมเป็นพระ แม่จะปลอมเป็น妣 ลูกจะปลอมเป็น
เงน เรื่องนี้มีการพูดกันมานานแต่ไม่จบเดียบที่พระภูมายเรื่องนี้ยังล้าหลังเอาผิดผู้กระทำเบาเกินไปทำให้คุณกระทำผิดไม่เกรงกลัวต่อภูมาย ด้านพระครูสันติ จันทวิมล เจ้าอาวาสวัดสระแก้ว ต.ในเมือง อ. เมืองชัยภูมิ ให้ความเห็นว่าเรื่องพระปลอมและมารฝ้าเหลืองพระซึ้งเมานปัจจุบันมีให้เห็นอยู่บ่อยมากแต่แก่ปัจจุหาเรื่องนี้ไม่จบไม่สิ้นเดียบที่ อย่างการปลอมเป็นพระออกไปเรียบໄรได้เงินหลายพันบาทแต่ลูกจันเดียบค่าปรับเพียง 500 บาทเท่านั้นซึ่งถือว่าคุ้มต่อการเดียบ ลูกจันก็จะกลับมาทำซ่ำเดิมอีก ส่วนพระซึ้งเมานั่วถือว่า พวคนี้เป็นพระจริงที่มารชื่อบาชแต่พอมีพฤติกรรมแบบนี้และลูกจันได้ก็ได้แค่สักออกไปแล้วไม่นานก็บวชใหม่อีก ด้านนายแสง จันทร์บุตรสา กำนัน ต.หนองชาม กล่าวว่าเป็นเรื่องที่ยากที่จะปราบปรามพระปลอมในพื้นที่พระปัจจุบันชาวบ้านที่นี่ส่วนใหญ่ไปหากินอยู่ต่างประเทศจำนวนมากจะมาตั้งค่าครัวทุกวันนี้คงไม่เห็นแล้วซึ่งเห็นด้วยในการที่จะเร่งแก้กฎหมายและบงลงโทษให้รุนแรงมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันอย่างพระปลอมส่วนใหญ่ไปจากบ้านเราหากินอยู่มาเดี๋ยวนี้ลูกจันส่งมากก็ปรับ 400 – 500 บาท ติดคุกไม่

^{๔๑} ไทยรัฐ (26 มีนาคม 2551): 19.

๔๓ ปีก.๗๘ (29 มิถุนายน 2551): 14.

เกิน 7 วัน พอกอกไปไม่นานก็กลับมาทำอีกเป็นอย่างนี้เรื่อยไปไม่มีจบและสร้างความเสียหายให้ จ.ชัยภูมิ มาตลอด^{๔๓}

ผู้วิจัยคิดว่าหากการเป็นพระภิกษุสงฆ์ไม่ทำให้ได้รับศรัทธาจากประชาชนอย่างมากมายโดยเฉพาะเรื่องเงินและทองเช่นนี้แล้ว ปัญหาต่างๆ ทั้งหมดที่ได้กล่าวมานี้ เช่น การปลอมบ瓦ช การเรียบไว้ การฉ้อโกง ก็มีโอกาสเกิดขึ้นน้อย แต่ในหลายปัญหานั้นอาจไม่ได้เกิดจากการที่พระภิกษุสงฆ์มีทรัพย์สิน ส่วนตัวเพียงอย่างเดียว ปัญหางานประจำก็อาจเกิดจากทรัพย์สินของวัด โดยพระภิกษุสงฆ์ที่เป็นผู้ดูแล ทรัพย์สินของวัดนั้นๆ ทำให้เกิดปัญหาทั้งทรัพย์สินของวัด แต่แม้กราณ์นั้นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น เช่น การฉ้อโกงทรัพย์สินของวัด ก็ล้วนเป็นเพราะว่าพระภิกษุสงฆ์ต้องการที่จะนำทรัพย์สินของวัดไปเป็นทรัพย์สิน ส่วนตัวนั้นเอง หากการเป็นพระภิกษุสงฆ์ไม่สามารถมีเงินทองเป็นของส่วนตัวได้ ปัญหาเหล่านี้ย่อมคลลง

6. วิเคราะห์พระสงฆ์กับทรัพย์สินส่วนตัว

ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ที่ต่างๆ ที่ได้จากการสัมภาษณ์และจากปัญหาที่ได้ตั้งไว้ มาทำการวิเคราะห์ตามพระธรรมวินัย การมีรายได้ของพระภิกษุสงฆ์ที่เป็นเงินทองไม่กว่าเป็นการส่วนตัวหรือส่วนรวม ไม่กว่ากราณ์ใดๆ ก็ตามย่อมผิดพระวินัยบัญญัติ จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า เมื่อพระภิกษุสงฆ์มีเงินแล้ว ก็สามารถนำไปเบิกจ่ายเป็นทรัพย์สินต่างๆ ได้ การกระทำเช่นนี้ย่อมผิดพระวินัยบัญญัติตัวอย่างเช่นกันในข้อการนำเงินทองไปแลกเปลี่ยน ส่วนเรื่องรายจ่ายส่วนตัวของพระภิกษุสงฆ์ รายจ่ายต่างๆ คือ รายจ่ายส่วนตัว รายจ่ายการกุศล รายจ่ายด้านการศึกษา บริมานรายจ่ายส่วนตัวก็แล้วแต่กิจกรรมที่พระภิกษุสงฆ์ แต่ละท่านเน้นในเรื่องอะไร หากเน้นการศึกษา รายจ่ายของท่านก็จะเน้นไปในด้านอุปกรณ์การศึกษา หากเน้นการจุนเจือครอบครัวหรืออุปการะลูกศิษย์ ค่าใช้จ่ายก็จะเป็นการอุปถัมภ์ตัวยังเงินเป็นส่วนมาก หากการใช้เงินทองในเรื่องเหล่านี้ไม่มีไวยาวัจกรจัดการให้แล้วก็ย่อมเป็นอาบัติอยู่นั้นเอง เรื่องการจัดการกับทรัพย์สินส่วนตัวนั้น เนื่องจากไม่มีกฎหมายประกษาไว้ชัดเจน วิธีการปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์จึงมีความแตกต่างกันไป เช่น การเบิกบัญชีรวมเงินส่วนตัวเข้ากับบัญชีวัด การเบิกบัญชีส่วนตัว ไม่เบิกบัญชีแต่เก็บไว้ในตู้บริจาค ภูมิเจ้าอาวาส ฯลฯ หากการเก็บรักษาเงินทองเหล่านี้ไม่มีไวยาวัจกรช่วยจัดการให้พระภิกษุสงฆ์แล้วก็ย่อมเป็นอาบัติอยู่นั้นเอง

จากที่ต่างๆ ที่ได้จากการสัมภาษณ์ ที่กล่าวว่าเงินเป็นเพียงแค่สิ่งสมมติโดยกล่าวว่าเงินทองเป็นเพียงกระดาษเป็นแค่สิ่งสมมติที่ใช้ในการแลกเปลี่ยนที่ไม่มีค่าในตัวเองซึ่งต่างจากสมัยพุทธกาลที่เงินทองนั้นมีค่าในตัวเอง ดังนั้นพระภิกษุสงฆ์จึงสามารถใช้บัตรนั้นได้ คำกล่าวนี้ย่อมขัดกับพระวินัย เพราะว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงห้ามเพียงเงินทองเท่านั้น แม้เพียงบางไม้ กระถูก หนัง เมล็ดผลไม้ที่สมมติเป็นเงินได้นั้นก็ถือว่าเป็นเงินทองและย่อมผิดต่อพระวินัยบัญญัติ ดังข้อความว่า

ในสิ่งข้างหนึ่ง ท่านประดิษฐ์เส้าหานปะเป็นต้นอย่างใดอย่างหนึ่งที่ให้ถึงการซื้อขายได้ เพราเหตุนั้นนั้นแลในบทกาหนดแห่งที่ว่า ราชตั้นนั้น ท่านจึงกล่าวคำว่า กหานปะ โภมาสก ตั้นนี้ เป็นต้นบรรดาบทที่ว่า กหานปะ เป็นต้นนั้น กหานปะที่เข้าทำด้วยทองคำก็ต้องทำด้วยเงินก็ต้อง กหานปะธรรมชาติก็ต้องซื้อว่า กหานปะ มาสกที่ทำด้วยแร่ทองแดงเป็นต้นซื้อว่า โภมาสก มาสกที่ทำด้วยไม้แก่นก็ต้องซื้อไม้แก่นก็ต้องซื้อไม้แก่นก็ต้องซื้อ โดยที่สุดแม้มาสกที่เข้าทำด้วยใบatalสักก็เป็นรูปที่ซื้อว่ามาสกไม้ มาสกที่เข้าทำด้วยครั้งก็ต้องซื้อครั้ง

^{๔๓} คณ ชัช ลีก (24 มิถุนายน 2551): 32.

ด้วยบางกีดี คุณให้เกิรูปเขียนชื่อว่ามาสกายน กีด้วยบทว่า เย โวหาร์ คุณนติ นี้ ท่านสงเคราะห์เขามาสักทั้งหมดที่ใช้เป็นมาตรฐานชื่อข้ายในชนบท ในเวลาชื่อข้ายกัน โดยที่สุดทำด้วยกระถูกบ้าง ทำด้วยหนังบ้าง ทำด้วยเมล็ดผลไม้บ้าง คุณให้เป็นรูปบ้าง มีได้คุณให้เป็นรูปบ้าง วัตถุทั้ง 4 อย่างคือเงิน ทอง ทั้งหมดนี้อย่างนี้ (และ) มาสกทอง มาสกเงิน มีประเกทดังกล่าวแล้วแม่ทั้งหมด จัดเป็นวัตถุแห่งนิสสัคคีย^{๔๔}

ดังนั้น ข้ออ้างที่ว่าเงินเป็นเพียงภาระแล้วใช้ได้กีบ่อมนิดพระวินัย นอกจากนี้หากเงินเป็นเพียงภาระจะริงแล้ว ปัญหาการน้อมโง่ทรัพย์สินวัต ปัญหาการเรี่ยไรเงินทองโดยไม่สมควร และปัญหาการปลอมน้ำชาเป็นพระเพื่อหวังทรัพย์สินเงินทองดังที่ได้กล่าวมาแล้วคงไม่เกิดขึ้นเพื่อแรงซึ่งภาระชี้เป็นเพียงสิ่งสมมติอย่างแน่นอน การข้างว่าเงินทองเป็นเพียงสิ่งสมมติแล้วสามารถใช้ได้นั้นขัดกับที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในอภิธรรมปิฎกกว่าเงินทองนั้นเป็นเพียงสิ่งที่เกิดขึ้นจากชาติดินมาประชุมรวมกันขึ้นเท่านั้นโดยตัวมันเองแล้วไม่ได้มีคุณค่าอะไรเลย ถึงเหล่านี้ไม่ควรยึดมั่นถือมั่นแต่ไม่ควรใช้แต่อย่างใด แต่พระภิกษุสงฆ์ในปัจจุบันกลับข้างตรงกันข้ามกับพระพุทธเจ้าว่าเงินทองเป็นสิ่งสมมติที่ควรใช้ได้

ส่วนข้ออ้างที่กล่าวว่าพระพุทธเจ้าทรงห้ามไม่ให้พระภิกษุสงฆ์มีเงินทองเพราะว่าเป็นสิ่งที่มีค่าจึงเป็นสิ่งที่ไม่ปลดภัยโดยอาจจะถูกปล้นและทำร้ายร่างกาย พระพุทธเจ้าจึงทรงห้ามไม่ให้พระภิกษุสงฆ์มีเงินทองแต่ในปัจจุบันนี้ใช้เงินธนบัตรซึ่งเป็นเพียงภาระและไม่ได้มีค่าเหมือนเงินทองจริงเพราะเป็นเพียงสิ่งสมมติ ข้ออ้างนี้ก็เป็นที่ทราบกันดีว่าพระภิกษุสงฆ์ที่ถูกฆ่าตกรรมบ้าง ถูกล่อใจและขโมยทรัพย์สินพระภิกษุสงฆ์ที่เป็นเพราะเงินธนบัตรที่เป็นเพียงภาระที่สมมตินั้นเอง ในมหาชนกชาติกล่าวว่าผู้ที่มีทรัพย์ย่อมถูกฆ่าเพราะทรัพย์ ดังนี้

ข้าพเจ้าได้เห็นมั่วว่ามีผลภัยนอกกำแพงพระราชนครที่อยู่ขันกีกห้องด้วยเตียงคนครีพร้อมแล้ว ด้วยคนร้องและคนประโคน ข้าพเจ้าจะตั้นมะม่วงขันมีสิรินั้นชื่อเหล่านุษย์ผู้ต้องการผล파ดตีอยู่ ลงจากคอช้างเข้าไปยังโคนต้นมะม่วงซึ่งมีผลและไม่มีผล เห็นต้นมะม่วงที่มีผลถูกคนเบี้ยนกำจัดแล้ว ปราศจากใบและก้าน แต่มะม่วงอีกต้นหนึ่งมีใบเสี้ยวซุ่มน่ารื่นรมย์ ศศรูทั้งหลาวยังจักม้าพากเราผู้มีชีสระมีศศรูคุณนาเป็นอันมากเหมือนต้นมะม่วงมีผลถูกคนหักโคน ฉะนั้น เสือเหดีองถูกฆ่าเพราะหนังช้างถูกฆ่าเพราะ คนมีทรัพย์ถูกฆ่าเพราะทรัพย์ ใครเล่าจักฆ่าผู้ไม่มีเหย้าเรื่องผู้ไม่มีสันตติ์คือต้นหนามะม่วงต้นหนึ่งมีผลลือกต้นหนึ่งไม่มีผลตั้งสองต้นนั้นเป็นผู้ส่งสอนข้าพเจ้า^{๔๕}

จากพระพุทธพจน์นี้ทำให้เห็นว่าหากพระภิกษุไม่มีทรัพย์สินเงินทองแล้ว กดีอาชญากรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับพระภิกษุสงฆ์ เช่น การปล้นชิงทรัพย์ การมาตกรรมนั้นคงจะลดลงไปมาก ดังนั้น คำกล่าวข้างต่ำเงินธนบัตรเป็นเพียงสิ่งสมมติจึงเป็นข้ออ้างที่ไม่มีน้ำหนักเพราะมีข้อเท็จจริงทั้งจากพระธรรมวินัยและเหตุการณ์ในปัจจุบันโดยแบ่งข้ออ้างนี้ได้

ที่รรศน์ต่อมากว่าเงินทองนั้นถือเป็นของส่วนตัวได้หากมีราวาสทั้งหลาวยาเจาะจงพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง คำกล่าววนี้ก็มีด้วยกันพระวินัยบัญญัติเพราการรับเงินทองย่อมเป็นอาบัตินิสสัคคีย์ปากิตติ์ย์และต้อง

^{๔๔} มหามหาภูมิราชนิพัทธ์, พระวินัยปิฎกเล่ม 1 ภาค 3 มหาวิวัฒน์ ปฐมภาค – ทุติยภาคและอรรถกถา, หน้า 945 – 946.

^{๔๕} มหามหาภูมิราชนิพัทธ์, พระสูตรและอรรถกถาแปด ชุททกนิภัย ชาดก เล่ม 4 ภาค 2 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามหาภูมิราชนิพัทธ์, 2536), หน้า 88 – 89.

สละเงินทองนั้นเดียวก่อน กิษณัตน์จึงจะพ้นจากอาบติได้ ถ้ายังรับเงินทองมากเท่าใดจำนวนอาบติก็จะเพิ่มมากขึ้นตามจำนวนเงินทองที่รับไว้ ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวแล้ว ดังนั้นการรับเงินและทองนั้นไม่ได้จะเป็นเพื่อส่วนตัวหรือส่วนรวมก็ย่อมเป็นอาบติทั้งสิ้น ดังนี้

บรรคนานิสสัคคิยวัตถุและทุกกฎวัตถุนั้น กิษณุจะรับนิสสัคคิยวัตถุเพื่อประโยชน์ตนเองหรือเพื่อประโยชน์แก่สังฆ คณะบุคคลและเจติย์เป็นต้นย่อมไม่ควร เป็นนิสสัคคิยปฏิจติย์แก่กิษณุผู้รับเพื่อประโยชน์แก่ตนเอง เป็นทุกกฎแก่กิษณุผู้รับเพื่อประโยชน์แก่สังฆที่เหลือ เป็นทุกกฎอย่างเดียวกับกิษณุผู้รับทุกกฎวัตถุเพื่อประโยชน์ทุกอย่างไม่เป็นอาบติในกับปิยวัตถุ^{๔๐}

การข้างว่าหากถวายเงินเป็นของส่วนตัวแก่กิษณุรูปโดยย่อมเป็นของส่วนตัวของกิษณุรูปนั้น ความเห็นเช่นนี้ย่อมผิดกับหลักพระธรรมวินัยพระราเงินทองไม่ใช่บริหาร ๘ และไม่ใช่ทั้งทรัพย์สินหลักและทรัพย์สินเสริมตามพุทธานุญาตแต่ประการใด แม้ปัจจัย ๔ ที่ถูกต้องตามพระธรรมวินัยแต่ได้มาจากการเงินทองที่กิษณุรูปได้รับเงินทองนั้นไว้ กิษณุรูปนั้นไม่ควรบริโภคใช้สอยผลประโยชน์ที่ได้จากเงินและทองนั้นโดยไม่ได้กิษณุ ใจๆ^{๔๑} นอกจากนี้ เงินทองนั้นเป็นอนามาสคือสิ่งที่ไม่ควรจับต้องในระดับเดียวกันกับร่างกายและเครื่องแต่งกายสตรี เงินทอง อาจดู^{๔๒} การข้างว่ามาราถสั่งการถวายเป็นส่วนตัวด้วยความศรัทธานั้นจึงเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง เพราะถือว่าพระที่ก่อตัวขึ้นนี้ยังบพร่องต่อหน้าที่ในการให้ความรู้เรื่องพระธรรมวินัย แก่เมรรากาสเพื่อให้ทราบว่าการที่พระภิกษุสังฆรับเงินและทองนั้นไม่ถูกต้องตามพระวินัยบัญญัติ มารากาสกี ไม่ควรนำมาถวายด้วยศรัทธาที่ขาดความเข้าใจ ดังที่ท่านพระสากกัณฑกบุตรได้แสดงพระสูตรต่างๆ ให้ชาวเมืองว่าซึ่งเกิดความเข้าใจจากภิกษุสังฆในพระพุทธศาสนาไม่สามารถรับเงินและทองได้ในคราวสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ ๒^{๔๓}

นอกจากนี้ การถวายแก่สังฆหรือส่วนรวม ผู้ถวายย่อมได้อานิสงส์มากกว่าการถวายเจาะจงบุคคล ดังพุทธพจน์ที่พระพุทธเจ้าครรสไว้กับพระนางปชานติโคตมีในทักษิณาวิภังคสูตร^{๔๔} ดังนั้น การที่พระภิกษุสังฆจะข้างว่าจำเป็นต้องรับทรัพย์สินเป็นการส่วนตัวเพื่อต้องสนองศรัทธาของคนที่ทั้งใจถวายเจาะจงเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง พระภิกษุสังฆเหล่านั้นควรนำพระพุทธพจน์นี้มาใช้แจงว่าการถวายสังฆหรือส่วนรวมมากกว่า เพราะว่ามนุษย์สัมภารากว่า ส่วนประเต็นรื่องพระภิกษุสังฆนำเงินทองที่ได้มาจุนเจือครอบครัวนั้น จริงอยู่ว่าแม่ในพระวินัยบัญญัติให้พระภิกษุสังฆจุนเจือพ่อแม่ได้บ้างก็ตาม เช่น ข้อความจากคัมภีร์อรรถกถาได้กล่าวว่า “อนามัยสูบินทนาตคหรือให้แก่ใคร ไม่ควรให้แก่ใคร แก่กว่า กว่าให้แก่มาตราและบิดา ก่อน ก็หากว่าบินทนาตนั้นจะเป็นของมีรากคั้งหาปนน ก็ไม่จัดกว่าเป็นการยังศรัทธาไทยให้ตกไป”^{๔๕}

^{๔๐} มหามหาภูราชาชีวิตยาลัย, พระวินัยปิฎกเล่ม ๑ ภาค ๓ มหาวิภังค์ ปสุนภาก – ทุติยภากและอรรถกถา, หน้า 946.

^{๔๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า 948 – 950.

^{๔๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปัญโญ), พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศพท, หน้า 368.

^{๔๓} มหามหาภูราชาชีวิตยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม ๗ จุลวาระ ทุติยภากและอรรถกถา, หน้า 530 – 558.

^{๔๔} มหามหาภูราชาชีวิตยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล มัชณิมณิกาย อุบรีปัณณสก์ เล่ม ๓ ภาค ๒ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามหาภูราชาชีวิตยาลัย, 2536), หน้า 391.

^{๔๕} มหามหาภูราชาชีวิตยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม ๑ ภาค ๒ มหาวิภังค์ ปสุนภาก และอรรถกถา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามหาภูราชาชีวิตยาลัย, 2537), หน้า 436.

หรือ ข้อความจากพระวินัยปิฎกที่กล่าวว่าอนุญาตให้พระภิกษุสละผ้าให้แก่มาตราบิคชาได้^{๕๒} ข้อความจากคัมภีร์อรรถกถาสาสติเกทารชาดกที่มีข้อความในทำนองนี้ เช่น เคี่ยวกันว่าพระภิกษุสงฆ์สามารถเลี้ยงดูมาตราบิคชาได้^{๕๓}

แม้ว่าข้อความจากพระไตรปิฎกและอรรถกถาจะกล่าวตรงกันว่าพระภิกษุสงฆ์สามารถเลี้ยงดูมาตราบิคชาได้ แต่การจุนเจื่อนมาตราบิคชานั้น พระภิกษุสงฆ์สามารถนำปัจจัย 4 เช่น อาหาร น้ำ ผ้า เท่านั้นไปให้ได้ ในคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถาไม่มีข้อความใดเลยที่แสดงว่าพระภิกษุสงฆ์สามารถนำเงินและทองไปให้มาตราบิคชาได้ เพราะเงินทองนั้นหากพระภิกษุสงฆ์รับมาแล้วต้องผิดพระวินัยบัญญัติและเมื่อจะสละเงินทองเพื่อให้อบาบัติพ้นไปนั้นก็ต้องทิ้งเงินทองโดยไม่สามารถระบุที่ทิ้งได้ หากจะข้างว่าพระภิกษุสงฆ์ได้เงินทองแล้วสละทิ้งให้พ่อแม่ อباบัตินั้นก็ไม่ล่วงไป เพราะผู้ที่จะทิ้งเงินทองได้นั้นต้องเป็นตัวแทนที่พระสงฆ์เลือกขึ้นมาแล้วนอกจากนั้นท่านต้องไม่กำหนดที่ทิ้งอีกด้วยจึงจะไม่เป็นการผิดพระวินัย^{๕๔}

นอกจากนี้ การที่พระภิกษุสงฆ์มีเงินทองเป็นของส่วนตัวได้ย่อมทำให้เกิดปัญหาการเรี่ยไรเงินทองที่ไม่เหมาะสมหรืออาจเกิดการยักยอกเงินด้วยความตั้งใจ เพราะต้องการให้ตนเงินมีเงินส่วนตัวมากขึ้น และอาจนำไปสู่ความเป็นผู้มีอิทธิพลและก่อให้เกิดคดีต่างๆ ได้ เพราะมีเงินทองมาก ตังตัวอย่างที่ผู้วิจัยได้แสดงแล้ว นอกจานนี้ความผิดพระเงินทองส่วนตัวอาจทำให้พระภิกษุสงฆ์ต้องอาบัติปาราชิกทั้ง 4 ข้อได้ เช่น การเตสเมถุนธรรมกับต่างเพศหรือเพศเดียวกัน เพราะมีเงินทองมากและสามารถใช้เงินไปทางที่ไม่เหมาะสมเรื่องเพศได้ การดักทรัพย์เกินกว่า 5 มาสก์ที่เกิดจากการฉ้อโกงเงินด้วย หรือแม้แต่การมีส่วนในการมาตกรรมพระภิกษุเป็นผู้มีอิทธิพล รวมถึงการอุดอุตบริมนุสธรรมเพื่อต้องการเงินทองและลากสักการะมากขึ้น อีกด้วย ตังที่ปรากฏในอัปปากสูตรว่าพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมว่าผู้ที่มีโภคทรัพย์มากส่วนใหญ่แล้วมัวเมะประมาทประพฤติผิดธรรม^{๕๕}

ทรัสนะการปรับพระธรรมวินัยให้เข้ากับบุคปัจจุบันนั้นมีเหตุผลต่างๆ เช่น ความเห็นที่ว่าถ้าพระภิกษุสงฆ์ใช้ให้เงินทองให้เป็นประโยชน์แก่พระศาสนาก็ไม่ใช่เพื่อจะมาบำรุงบำเรอมาฝุ่นเพื่อยมาสนองกิเลส ถ้าใช้ก่อปั่นนั้นไม่น่าจะผิด ทรัสนะตั้งกล่าวป้อมไม่ถูกต้อง เพราะผู้ที่จะทำหน้าที่จัดการเรื่องเงินทองให้เป็นประโยชน์แก่พระภิกษุสงฆ์ตามหลักพระธรรมวินัยและกฎหมายคุณธรรมนั้นก็คือบปิยกรรมหรือไวยาวาจาร ตั้งที่ผู้วิจัยได้กล่าวแล้ว โดยกับบปิยกรรมมีความหมายว่า “ผู้ทำของที่สมควรแก่สมณะ ผู้ทำหน้าที่จัดของที่สมควรแก่ภิกษุบุริโภค ผู้ปฏิบัติภิกษุ ลูกศิษย์พระ”^{๕๖} ส่วนไวยาวาจารมีความหมายว่า “ผู้ทำกิจธุระแทน

^{๕๒} มหามหากรุณาธิคุณ พระวินัยปิฎก เล่ม 5 มหาวารค ภาค 2 และอรรถกถา, หน้า 294.

^{๕๓} มหามหากรุณาธิคุณ พระสูตรและอรรถกถาแปล ชุทธกนิกราย ชาดก เล่ม 3 ภาค 6 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามหากรุณาธิคุณ, 2537), หน้า 352.

^{๕๔} มหามหากรุณาธิคุณ พระวินัยปิฎกเล่ม 1 ภาค 3 มหาวิภัค ปัจฉนภาค – ทุติยภาค และอรรถกถา, หน้า 942 – 951.

^{๕๕} มหามหากรุณาธิคุณ พระสูตรและอรรถกถาแปล สังยุตตนิกราย ศคาดวารค เล่ม 1 ภาค 1 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามหากรุณาธิคุณ, 2536), หน้า 431.

^{๕๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์, หน้า 9.

สมม. ผู้ช่วยขวนข่วยทำกิจธุร ผู้ช่วยเหลือรับใช้พระ^{๕๗} ส่วนคำว่าการที่พระภิกขุสังฆใช้เงินและทองไม่ผิดทางศีลที่เจตนานั้น พระพุทธเจ้าก็ทรงปฏิเสธแล้วว่ากิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวกับเงินทองนั้นย่อมไม่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย ไม่เวรพระภิกขุสังฆที่รับเงินทองนั้นจะยินดีหรือไม่ก็ตาม

ที่พระศรัทธาที่พบบ่อยอีกประการหนึ่งในการที่พระภิกขุสังฆนำมาสนับสนุนความประพฤติบ่อที่ป้อนในพระธรรมวินัยก็คือการอ้างว่าสมัยปัจจุบันมีความแตกต่างจากสมัย古ทากและนำมาเปรียบเทียบกับไม่ได้ช้อห้างดังกล่าวอย่างกับหลักมหาปท ๔ เพราะหลักมหาปทนั้นใช้เป็นเกณฑ์ทัศน์สินพระวินัยได้ในทุกกรณีที่พระพุทธเจ้ามิได้ทรงบัญญัติไว้ หลักมหาปทยังมีความทันสมัยและยืดหยุ่น ดังนั้นถ้าพระภิกขุทำกิจกรรมต่างๆ เช่น ด้านเงินทองเหมือนกับบรรณาธิการ เช่น การเปิดบัญชี การใช้บัตรเดบิตหรือเครดิต ถึงแม้ว่าสิ่งเหล่านี้อาจจะไม่มีบัญญัติในพระวินัยโดยตรง แต่ธุกรรมทางการเงินดังกล่าวตรงกับหลักมหาปทที่ว่า “สิ่งใดที่เราไม่ได้ห้ามไว้ก็ได้ สิ่งนี้ไม่ค่า หากสิ่งนั้นเข้ากับสิ่งที่ไม่ค่า ขัดกับสิ่งที่ค่า สิ่งนั้นไม่ค่า แก่เชือทั้งหลาย” ดังนั้นแม้พระพุทธเจ้ามิได้ทรงห้ามเรื่องบัตรเครดิต ฯลฯ ก็ตาม แต่ทรงห้ามการรับเงินและทอง บัตรเครดิต ฯลฯ เข้ากับเงินและทองที่พระพุทธเจ้าทรงห้าม ดังนั้นบัตรเครดิต ฯลฯ จึงเป็นสิ่งที่ไม่ค่าด้วย หากไม่มีหลักมหาปทไว้เป็นหลักในการวินิจฉัยเรื่องที่ไม่มีอยู่ในพระธรรมวินัย พระภิกขุสังฆก็อาจจะนำมามาเป็นช้อห้างในการประพฤติสิ่งต่างๆ นอกพระธรรมวินัยไปเรื่อยๆ อย่างไม่มีที่สิ้นสุด เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้วในที่สุดความแตกต่างระหว่างบรรพชิตและบรรณาวาสก็คงไม่มีแต่ในที่สุดก็จะถึงการจบสิ้นเพศบรรพชิตในพระพุทธศาสนา

อย่างไรก็ตี เรื่องการรับเงินทองของพระภิกขุสังฆนี้ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ชัดเจนแล้วว่าไม่ถูกต้องจึงไม่จำเป็นต้องนำหลักการใด เช่น หลักมหาปท ๔ มาอ้างอีก ที่พระศรัทธาที่กล่าวว่าต้องบังรับพระธรรมวินัยโดยไม่ให้ขัดกับหลักการที่เช่นเดียวกัน ช้อห้างดังกล่าวนั้นไม่ถูกต้อง เพราะเรื่องการรับเงินทองนี้มีบัญญัติไว้ในพระธรรมวินัยไว้ชัดเจนแล้วจึงไม่มีความจำเป็นต้องปรับให้เข้ากับหลักการอะไรทั้งสิ้น ในทางตรงกันข้าม การอ้างว่าต้องปรับพระธรรมวินัยนั้นเองที่ขัดกับหลักการของพระธรรมวินัย การยกถือว่าจำเป็นต้องปรับพระธรรมวินัยเช่นนี้ยังทำให้พระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าถูกดัดแปลงอีกด้วย เพราะสามารถตีความได้ว่าพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าเป็นของใช้ได้ชั่วคราวไม่เป็นสัจธรรมที่ไม่บริสุตผันแปรแต่อย่างใด วิธีคิดดังกล่าวยังขยายผลไปถึงความไม่เคราะฟในพระพุทธเจ้าได้อีกด้วย เพราะพระธรรมวินัยนั้นย่อมเกิดจากพระพุทธองค์ หากไม่เคราะฟพระธรรมวินัยก็ย่อมเท่ากับไม่เคราะฟพระพุทธเจ้าและทำให้เกิดความเสื่อมของพระพุทธศาสนา ดังพระพุทธพจน์จากกิมพิตสุตร^{๕๘}

ช้อห้างอีกประการหนึ่ง ก็คือการที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ถอดถอนลิขิตบทเลิกน้อยได้ในนั้น พระพุทธพจน์ดังกล่าวทำให้เกิดที่รศน์ว่าการรับเงินทองนั้นถือว่าเป็นลิขิตบทเลิกน้อยที่สามารถถอดถอนได้ท่านเหล่านั้นจึงสามารถรับเงินทองได้ โดยไม่ถือว่าลิขิตบททั้งนี้เป็นลิขิตบทที่ต้องประพฤติปฏิบัติต่อไปจริงอยู่ แม้ก่อนที่พระพุทธองค์จะทรงปฏิบัติพวนนั้น พระองค์ทรงมีรับสั่งกับพระภิกขุสังฆทั้งหลายว่า

๕๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า 289.

๕๘ มหามหาภูวชาชีวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล อังคุตตรนิกาย ปัจจุบัน – ฉักรกนิมาต เล่ม 3 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามหาภูวชาชีวิทยาลัย, 2537), หน้า 446.

“ดูก่อนอานันท์ ถ้าสังฆประรรดาจะถอนสิกขานที่เล็กน้อยเสียบ้างจะถอนเต็ม”^{๕๙} แต่ในขณะเดียวกัน พระพุทธองค์ก็ทรงมีพุทธดำรัสก่อนที่จะทรงบุนิพพานกับภิกษุทั้งหลายว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย และภิกษุทั้งหลาย ยังจักไม่บัญญัติสิ่งที่ติดตามไว้ให้บัญญัติไว้ จักไม่เพิกถอน สิ่งที่ติดตามบัญญัติไว้แล้ว ยังจักสามารถประพฤติอยู่ในสิกขานทั้งหลายตามที่ติดตามบัญญัติไว้แล้ว ตลอดกาลเพียงไร ภิกษุทั้งหลายพึงหังความเจริญอย่างเดียว หาความเสื่อมมิได้^{๖๐}

พระพุทธดำรัสนี้ทำให้ท่านพระมหาภัสสปเดชะ ผู้เป็นประธานสงฆ์ในการสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งแรกนั้น มีมติเห็นชอบกับพระอรหันต์ทั้งหลายจำนวน 500 รูป โดยที่ไม่มีการลดหย่อนสิกขานที่ในพระธรรมวินัยโดยแม้แต่ข้อเดียว ทั้งนี้ก็เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาเพราะหากไม่ทำเช่นนี้ พระภิกษุสงฆ์ที่ไม่เคารพสิกขานที่ในพระธรรมวินัยและไม่ปุ่งหวังการขัดเกลาถิ่นที่ตั้งมั่นของพระพุทธศาสนาไปเรื่อยๆ เพราะคิดว่าเป็นสิกขานที่เล็กๆ น้อยๆ ทั้งสิ้น เมื่อเป็นเช่นนั้นจะทำให้เกิดความไม่มั่นคงในการประพฤติพระธรรมจรรยา พราพุทธศาสนาจะเสื่อมไปในที่สุด ตามหลักอันตร原因之一นี้ ในคัมภีร์อรรถกถาบัณฑิตธรรมนี้ “ข้อว่าพระวินัยเป็นอยุของพระพุทธศาสนา เมื่อพระวินัยยังตั้งอยู่ พระพุทธศาสนาจักว่าบัณฑิตธรรมยังคงอยู่”^{๖๑} ท่านพระมหาภัสสปะทราบถึงความมั่นคงของพระพุทธศาสนาที่ขึ้นอยู่กับความตั้งมั่นของพระวินัยเป็นอย่างดี กองปรกับการที่ท่านเกรงคำครหาจากคฤหัสถ์ที่จะกล่าวถูกมิ่นพระสงฆ์ทั้งหลายให้กับพระภิกษุสงฆ์มีความเคารพในสิกขานที่เฉพาะเวลาที่พระพุทธองค์ทรงพระชนม์อยู่เท่านั้น^{๖๒}

พุทธศาสนาถูกราบทอยรับมติในการสังคายนาที่พระมหาภัสสปะเป็นประธานจึงไม่มีการลดถอนสิกขานที่เล็กน้อยใด ดังนั้น คำกล่าวข้างต้นจึงถูกต้องตามมติของพุทธศาสนาถูกราบท บรรคนะเช่นนี้จึงไม่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย นอกจักนี้ ในคัมภีร์มิลินทปัญญา มีคำอธิบายเรื่องที่พระพุทธเจ้าตรัสเกี่ยวกับการถอนสิกขานที่เล็กน้อยนี้ไว้ว่า การที่พระพุทธเจ้าตรัสเช่นนั้นก็เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์ตั้งใจรักษาสิกขานที่ให้ไว้ให้ครบถ้วนบริบูรณ์ พระองค์มิได้ทรงมีพระประสงค์ให้พระภิกษุสงฆ์ลดถอนสิกขานที่ให้ลดลงแต่ประการใด ถูกมาเข่นเดียวกับพระเจ้าแผ่นดินที่มีพระราชนิยามจักรภวังช่วงที่กำลังจะสวรรคต พระองค์ได้ทรงกล่าวกับพระราชนิยามสัญญีเป็นรัชทายาทไว้ว่า หากพระราชนิยามต้องการกีสำราลลดถอนสิกขานเขกประเทศาจเล็กๆ น้อยๆ ในพระราชอาณาจักรลงได้ การที่พระเจ้าแผ่นดินกล่าวเช่นนั้น มิได้ทรงมุ่งหวังให้พระราชนิยามลดถอนเขกของประเทศาลงแต่อย่างใด แต่ทรงมีความมุ่งหมายให้รัชทายาทหนึ่นรักษาอาณาเขตไว้ให้ครบถ้วนดุจที่พระราชนิยามไว้^{๖๓}

^{๕๙} มหามหาภูมิวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล ที่มนิภัย มหาวิรรค เล่ม 2 ภาค 1 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามหาภูมิวิทยาลัย, 2536), หน้า 321.

^{๖๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า 240.

^{๖๑} มหามหาภูมิวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม 1 ภาค 1 มหาภิกษ์ ปฐมภาคและอรรถกถา, หน้า หน้า 34.

^{๖๒} มหามหาภูมิวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม 7 จุติภรค ทุติยภรค และอรรถกถา, หน้า 517.

^{๖๓} พระติปิฎกจุฬาภิญเดชะ, มิลินทปัญหา เล่ม 2, แปลโดยไชยวัฒน์ กปิตกานุจน์ (กรุงเทพมหานคร: ห้องหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2539), หน้า 162 – 165.

ที่รัศนะอีกประการหนึ่งก็คือ พระภิกขุส่วนใหญ่กล่าวว่าการประพฤติสิกขานที่ให้บริสุทธิ์ในปัจจุบันนั้นเป็นเรื่องยากลำบาก ท่านเหล่านั้นจึงพยายามตีความพระธรรมวินัยให้เข้ากับความสหគากสนาของตนเองหรือพยายามตีความในสิ่งที่ปฏิให้ถูก คำพูดดังกล่าวจึงซักกับพระพุทธพจน์ในสิกขสูตรที่ว่าด้วยสุนนะที่น่าติดตีบัณฑิตของภิกขุและภิกษุณีผู้ล่าสิกขานแล้ว พระพุทธเจ้าได้ตรัสสรรเสริญบรรพชิตที่ประพฤติพระธรรมจรรยาด้วยความยากลำบากกว่าสารเสริยมหากกว่า ดังต่อไปนี้

ดูก่อนภิกขุหั้งหลาย ภิกขุหรือภิกษุณีบางรูป แม้มีทุกชีโภณัต มีหน้านองด้วยน้ำตา ร้องไห้อู่บ่อมประพฤติพระธรรมจรรยาให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์ เครื่องอุปถัมภ์สุนนะอันน่าสารเสริญที่ขอบแก่เหตุ ๕ ประการ ในปัจจุบัน ๕ ประการเป็นในนี้ คือ เครื่องคราภานในกุศลธรรม ๑ มีหิริในกุศลธรรม ๑ มีโศตบปะในกุศลธรรม ๑ มีความเพียรในกุศลธรรม ๑ มีปัญญาในกุศลธรรม ๑ ดูก่อนภิกขุหั้งหลาย ภิกขุหรือภิกษุณีบางรูป แม้มีทุกชีโภณัต มีหน้านองด้วยน้ำตา ร้องไห้อู่บ่อมประพฤติพระธรรมจรรยาให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ เครื่องอุปถัมภ์สุนนะอันน่าสารเสริญที่ขอบแก่เหตุ ๕ ประการนี้แล้วในปัจจุบัน^{๒๔}

นอกจากนี้ ยังมีพระพุทธพจน์ที่ตรัสถึงความน่าอศจรรย์ของพระพุทธศาสนาในอุปถัมภ์สุนนะที่ว่า ของพระพุทธองค์คือปอมไม่ล่วงสิกขานทของพระพุทธองค์ แม้พระแห่งชีวิต^{๒๕} คำกล่าวอ้างที่ว่าพระภิกขุสูงชีวไม่สามารถประพฤติสิกขานทเรื่องเงินทองตามพระธรรมวินัยนี้ได้ เพราะเป็นเรื่องยากลำบาก คำกล่าวนี้ก็ย่อมแสดงว่าพระภิกขุสูงชีวเหล่านี้ไม่น่าสารเสริญตามพระธรรมวินัย เพราะประพฤติพระธรรมจรรยาไม่บริสุทธิ์และยังล่วงสิกขานทเรื่องเงินทองด้วยเหตุผลเพียงว่าการไม่ใช้เงินทองในยุคนี้เป็นความยากลำบาก ทั้งๆ ที่ความยากลำบากนี้ก็ยังไม่ได้ทำให้พระภิกขุสูงชีวเหล่านี้น้ำตาของหน้าหรือถึงแก่ชีวิตแต่ ประการใดก็ล่วงสิกขานทเสียแล้ว ที่รัศนะคือมาที่กล่าวว่าพระภิกขุหั้งหลายในปัจจุบันต้องทำหน้าที่เป็นเจ้าอาวาสหรือมีตำแหน่งในทางบริหารของคณะสงฆ์ เช่น การเป็นเจ้าคณะตำบล ฯลฯ ท่านเหล่านี้ก็ต้องมีเงินเดือนเป็นนิตยภัตประจำตำแหน่ง ข้ออ้างดังกล่าวนั้นย่อมซักกับหลักพระธรรมวินัยเรื่องการกาบวช กับความเป็นข้าราชการ สาเหตุส่วนหนึ่งก็เนื่องมาจากพระราชนูญติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2535 ในหมวด ๕ มาตรา ๓๑ ให้บัญญัติว่าภิกษุสุนนะเป็นนิตยบุคคล โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป^{๒๖} และมาตรา ๔๕ ให้ถือว่าพระภิกขุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์และໄวยาવัจจารเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา^{๒๗}

ประดิษฐ์ที่สำคัญก็คือการที่พระเจ้าอาวาสถือเป็นเจ้าพนักงานของรัฐตามกฎหมายจึงต้องมีการได้รับนิตยภัตที่เบริรยบเหมือนเงินเดือนข้าราชการ การกระทำการดังกล่าวย่อมซักกับหลักพระธรรมวินัย เพราะมีพุทธบัญญัติไว้ว่าห้ามมิให้บุรุษข้าราชการหรือราษฎรภิกษุ^{๒๘} แต่จากข้อกฎหมายที่ได้กล่าวมาข้างต้นกลับเป็นไปในทางตรงกันข้าม กล่าวคือเมื่อพระภิกขุรูปใดก็ตามบวชชนสามารถดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสหรือเป็นพระรดับปักครองแล้ว พระภิกขุรูปนั้นก็ดับกذاเป็นเจ้าหน้าที่พนักงานของรัฐไปตามกฎหมายและยังมี

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า 8.

^{๒๕} มหาภูมิวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล ชุททกนิกาย อุทาณ เล่ม ๑ ภาค ๓ กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาภูมิวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๕๒๖.

^{๒๖} คู่มือพระสังฆาธิการ (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า ๙.

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า 4.

^{๒๘} มหาภูมิวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม ๔ มหาวิทยาลัย ภาค ๑ และอรรถกถา, หน้า ๒๔๕.

เงินนิพัตย์กัฟซึ่งเปรียบเสมือนเงินเดือนให้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐถวายให้แก่เจ้าอาวาสนั้นด้วย ดังนั้น พระภิกขุสงฆ์ที่มีตำแหน่งปกครองต้องรับเงินนิพัตย์ประจำตำแหน่ง คุณข้าราชการได้รับเงินเดือนจึงขัดกับหลักพระธรรมวินัยแม้ว่าจะถูกต้องตามกฎหมายของคณะสงฆ์ตาม สุภาษิตของนางสุกากัมมารหิตาเดรีที่กล่าวบันยันว่าการบวชนั้นคือการละเงินทองและเป็นการไม่สมควรเลยที่บรรพชิตจะกัดบمامีเงินทองอีก^{๗๙} จึงเป็นการเน้นย้ำได้เป็นอย่างต่อว่าเรื่องดังกล่าวไม่ถูกต้องตามพระธรรมวินัยที่พระภิกขุสงฆ์ย่อມต้องไม่เบ็ดในเงินทองแต่อย่างใด

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าทرسนะต่างๆ ที่ขัดกับหลักพระธรรมวินัยนั้นย่อมมีข้อโต้แย้งได้หลายประการทั้งจากหลักพระธรรมวินัยและจากข้อเท็จจริง ดังนั้นทرسนะการรักษาพระธรรมวินัยจึงน่าจะเป็นทางออกที่ดีที่สุดของเรื่องทรัพย์สินส่วนตัวของพระสงฆ์นี้ หากกล่าวจากหลักพระธรรมวินัยที่ผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างมาทั้งหมดก็ย่อມแสดงชัดเจนแล้วว่าการที่พระภิกขุสงฆ์มีเงินทองเป็นของส่วนตัวย่อมผิดหลักพระธรรมวินัยด้วยเหตุผลหลายประการ

7. แนวทางการแก้ไขปัญหา

7.1 วิธีส่งเสริมคุณภาพพระภิกขุสงฆ์ตามพระธรรมวินัย

การส่งเสริมคุณภาพของพระภิกขุเป็นเรื่องสำคัญที่สุดประการหนึ่ง การที่พระภิกขุสงฆ์ไม่ทราบหลักพระธรรมวินัยย่อมทำให้ไม่สามารถประพฤติปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยได้ ความสำคัญของการศึกษาพระธรรมวินัยนั้นย่อมมีผลต่อการศึกษา การปฏิบัติ การเผยแพร่ และความตั้งมั่นของพระธรรมวินัยในพุทธศาสนา^{๘๐}

7.1.1 การปฏิรูปผังอุดมการณ์การบวช

การปฏิรูปผังอุดมการณ์การบวชนั้นถือเป็นวิธีแก้ไขปัญหาเบื้องต้น เพราะว่าหากพระภิกขุสงฆ์ที่เข้ามาบวชในพระธรรมวินัยนั้นเข้าใจถึงจุดที่สำคัญในการบวชเป็นบรรพชิตแล้ว ปัญหาเรื่องการสะสมทรัพย์สินเงินทองของบรรพชิตย่อมจะต้องลดลง เพราะบรรพชิตย่อมต้องสละทรัพย์เพื่อออกบวชตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ว่าบรรพชิตเมื่อเห็นโทษของกามแล้วจึงออกบวชเพื่อให้ดุดัน ดังข้อความจากอัตตันตปสูตรว่า

คุณบดีหรือบุตรแห่งคุณบดีหรือบุคคลผู้เกิดในพระภูลิคุณบุลังหนึงย่อมพังธรรมนั้น เขาฟังธรรมนั้นแล้วยอมได้ครั้งท่าในพระศาสนาก เขาประกอบด้วยการได้ชี้ศรัทธานั้นย่อมเห็นพระหนักชักดังนี้ ถ้ามาราภัสคับแคบเป็นทางมาแห่งชุติ บรรพชานี้เป็นทางปลดปล่อยร่วง การที่บุคคลผู้กรองเรื่องจะประพฤติพระธรรมจรรยาให้บรรพชาน์โดยส่วนเดียวให้บรรพชาน์โดยส่วนเดียวคุณสังฆชักไม่ใช่ทำได่ง่าย ถ้ากระไรเราพึงบลงผนและหนวนคุ่นห่มผ้ากาสายะออกบวชเป็นบรรพชิตเกิด สมัยต่อมานาเข้าฉะกงโภคสมบัติน้อยใหญ่ ลงทะเบรริยาติน้อยใหญ่ บลงผนและหนวนคุ่นห่มผ้ากาสายะ ออกบวชเป็นบรรพชิต^{๘๑}

หากพระภิกขุสงฆ์ได้รับการปฏิรูปผังอุดมการณ์ในการบวชและทราบถึงการออกบวชว่าเป็นการสละ

^{๗๙} มหามหาภูมิราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล ชุททกนิกาย เถรีค่าฯ เล่ม 2 ภาค 4, หน้า 371.

^{๘๐} ตนัย ปรีชาเพิ่มประสีที, “หลักสูตรมหาวิทยาลัยสงฆ์กับพระธรรมวินัย,” วารสารพุทธศาสนาศึกษา 10 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2546): 38 – 95.

^{๘๑} มหามหาภูมิราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล อังคุตตรนิกาย จุตุนิบاث เล่ม 2, หน้า 515.

ทรัพย์สินเงินทองเพื่อมุ่งสุ่ความหลุดพันแด้ว ผู้วิจัยเชื่อได้ว่าพระภิกขุสงฆ์เหล่านี้ย่อมทราบดีว่าเมื่อเป็นบรรพชิตแล้วย่อมต้องไม่สะสมทรัพย์สินเงินทองอย่างแน่นอน วิธีการจัดการที่อาจทำให้เป็นรูปธรรมได้ก็คือการอบรมนักและญาติไม่ก่อںบรรพชาอุปสมบท โดยอาจจัดเป็นโครงการอบรมก่อںพิธีบรรพชาอุปสมบทไม่กว่าจะเป็นบวชระเบล้สันหรือยาวยกีตาม

7.1.2 การศึกษาพระธรรมวินัย

ในพระสูตรต่างๆ มีคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าและพระสาวกหมายที่กล่าวถึงวิธีพิจารณาและการประพฤติปฏิบัติเกี่ยวกับทรัพย์สินเงินทอง เช่น ข้อความจากปวีตสัลลานสูตรว่า “บรรพชิตไม่ควรพยายามในบำบัดกรรมทั่วไป ไม่ควรเป็นคนให้เชื่อของผู้อื่น ไม่ควรอาศัยผู้อื่นเป็นอยู่ ไม่ควรแสดงธรรมเพื่อประโยชน์แต่ทรัพย์”^{๗๒} พระภิกขุสงฆ์ย่อมมุ่งหมายคุณธรรมภายในเป็นสิ่งสำคัญ ในสอนกชาดกพระพุทธเจ้าทรงแสดงความเจริญในทางธรรมของภิกษุที่ไม่ทรัพย์และความปลดภัยในการดำเนินชีวิต ดังต่อไปนี้

ความเจริญย่อมมีแก่ภิกษุผู้ไม่ทรัพย์ไม่มีเรื่องทุกเมื่อ (คือ) ทรัพย์และข้าวเปลือก ย่อมไม่เข้าไปในจิตในหม้อและในกระเข้าของภิกษุเหล่านั้น ภิกษุทั้งหลายเป็นผู้แสดงหาอาหารอันสำเร็จแล้ว มีวัตรอันงาม เยียวยาอัตภาพให้เป็นไปด้วยบินทباتนั้น ข้อที่ 2 ความเจริญย่อมมีแก่ภิกษุผู้ไม่ทรัพย์ไม่มีเรื่อง (คือ) ภิกษุพึงบริโภคบินทباتที่ไม่เมืองและกิเลสอะไรๆ ย่อมไม่ประทุรร้าย ข้อที่ 3 ความเจริญย่อมมีแก่ภิกษุผู้ไม่ทรัพย์ไม่มีเรื่อง (คือ) ภิกษุบริโภคบินทباتอันดับแล้ว และกิเลสอะไรย่อมไม่ประทุรร้าย ข้อที่ 4 ความเจริญย่อมมีแก่ภิกษุผู้ไม่เมืองและกิเลสอะไร (คือ) ผู้หลุดพันแล้วเที่ยงไปในแวน แคนดันไม่มีความข้อง ข้อที่ 5 ความเจริญย่อมมีแก่ภิกษุผู้ไม่เมืองและกิเลสอะไร (คือ) เมื่อไฟไหม้พระนรค ออยู่ อะไรๆ สักหน่อยหนึ่งของภิกษุนั้นย่อมไม่ให้มี ข้อที่ 6 ความเจริญย่อมมีแก่ภิกษุผู้ไม่เมืองและกิเลสอะไร (คือ) เมื่อโจรสลัดแคนแคนดันอะไรๆ สักหน่อยหนึ่งของภิกษุนั้นก็ไม่หาย ข้อที่ 7 ความเจริญย่อมมีแก่ภิกษุผู้ไม่เมืองและกิเลสอะไร (คือ) เมื่อโจรปัลันแคนแคนดันอะไรๆ สักหน่อยหนึ่งของภิกษุนั้นก็ไม่หาย ข้อที่ 8 ความเจริญย่อมมีแก่ภิกษุผู้ไม่เมืองและกิเลสอะไร (คือ) ภิกษุจะหลีกไปยังทิศใดๆ ก็ไม่มีห่วงใจไปยังทิศนั้นๆ^{๗๓}

การศึกษาพระพุทธพจน์เหล่านี้ ในเบื้องต้นก็น่าจะทำให้พระภิกขุสงฆ์ตระหนักรู้ว่าควรจะวางแผนในเรื่องทรัพย์สินเงินทองอย่างไร ในทางรูปธรรมที่เป็นไปได้ก็คือหดังจากมีการอบรมก่อนบวชแล้ว เมื่อначาได้กถายมาเป็นพระภิกขุสงฆ์แล้วก็จะต้องมีการศึกษาอบรมพระธรรมวินัยอย่างต่อเนื่อง ไม่กว่าจะเป็นการบวชระยะสั้นหรือยาวยกีตาม คณะสงฆ์ก็ต้องมีมาตราการในการออกกฎหมายให้ด้วยต่างๆ ทำร่วมกัน รวมทั้งสนับสนุนเรื่องงบประมาณ ส่งเสริมการจัดการบุคลากรที่มีคุณภาพในการฝึกอบรมตัวด้วย ทั้งนี้ต้องมีการจัดอบรมตามระยะเวลาที่เหมาะสมกับระยะเวลาการบวชของพระภิกขุสงฆ์ตัวด้วย กล่าวคือ หากบวชระยะสั้นก็จะต้องมีตารางการอบรมแบบระยะสั้น เช่น หลักสูตร 7 วัน 15 วัน 1 เดือน หรือ 3 เดือน โดยเนื้อหาหลักสูตรนั้นสามารถที่จะทำให้ผู้บวชมีความรู้ความเข้าใจในพระธรรมวินัยที่ถูกต้องได้

ส่วนการบวชระยะนานนักต้องมีหลักสูตรการเรียนพระธรรมวินัยอย่างจริงจัง เช่น มหาวิทยาลัยสงฆ์อาจมีหลักสูตรการเรียนพระไตรปิฎกโดยไม่ใช่การมุ่งเรียนเพื่อได้กุศลการศึกษาทางโลกแต่อย่างใด โดยอาจ

^{๗๒} มหามหาภูมิราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล ชุททกนิกาย อุทาณ เล่ม 1 ภาค 3, หน้า 599.

^{๗๓} มหามหาภูมิราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล ชุททกนิกาย ชาดก เล่ม 4 ภาค 1 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามหาภูมิราชวิทยาลัย, 2537), หน้า 121 – 122.

แบ่งการศึกษาเป็นคณะพระวินัยปิฎก คณะพระสุตตันตปิฎก คณะพระอภิธรรมปิฎก คณะสังฆาริเวสต์ที่เน้นการเรียนบาลีไวยากรณ์ และอาจมีการแบ่งสาขาวิช่าย่อยตามพระธรรมวินัยอีกด้วย^{๑๔} ทั้งนี้เพื่อยกระดับมาตรฐานคุณภาพของพระภิกษุสงฆ์ หลังจากนั้นจึงเข้าสู่กระบวนการคัดเลือกพระนักบวชที่มีคุณภาพต่อไป

7.1.3 การปฏิบัติตามพระธรรมกิจ

ผู้มีอิทธิพลทาง พระราชา มหาอำนาจของพระราชา มีตรรมาทัย ญาติหรือสาโภทิคจะพึงเข้า
เชิญกิษณผู้เจริญกระทำให้มากซึ่งสติปัฏฐาน 4 ให้ยินดีด้วยโภคค่าถูกก่อนบุรุษผู้เจริญ จงมาเดิน ท่าน
จะทรงผ้ากาสาภะเหล่านี้อยู่ที่ไม่ ท่านจะเป็นผู้มีศรัทธาโดยมีอีกการบังเที่ยวนิษัทบดยุ่งทำไม่
นิมนต์ท่านสักกามาริโภคสมบัติและบำเพ็ญบุญโดยเดิม ข้อที่กิษณผู้เจริญ ผู้กระทำให้มากซึ่งสติปัฏฐาน 4
จักลาสิกขารอกมานั้นมีรูปฐานที่จะมีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะจิตที่น้อมไปในวิเวก โน้มไปในกิเวก
โน้มไปในวิเวก ตลอดกาลนานจักหวานสึก มีชีวิตระหว่างที่จะมีได้๕

การเจริญสติปัฏฐาน การเจริญมรณะนุสติ ล้วนเป็นวิธีการปฏิบัติธรรมที่ทำให้เกิดการปลดปล่อยความและความยึดติดในตัวตน หากระภิกษุสงฆ์ประพฤติปฏิบัติตามแล้ว ผู้วัดจยอกมีความเชื่อว่าจะสามารถด้วยความยึดติดในทรัพย์สินเงินทองได้ตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงนั้นเอง อย่างไรก็ได้ การปฏิบัติธรรมเพียงอย่างเดียวหากอาจะไม่สามารถแก้ไขปัญหาในเรื่องทรัพย์สินเงินทองนี้ได้ทั้งหมด ผู้วัดจยอกคิดว่าการแก้ไขเชิงโครงสร้างนี้จะเป็นวิธีการที่นำมาเสริมได้เมื่อก่อต่างดี

7.2 การแก้ไขระบบโดยอาศัยรัฐ

7.2.1 การสร้างระบบนำกลับน้ำของกองคณาพพร้อมกิจกรรมที่

จากความเห็นต่างๆ ในการสัมภาษณ์สรุปได้ว่า วิธีการแก้ปัญหารื่องทรัพย์สินเงินทองกับพระภิกษุ สงฆ์นั้น สามารถทำได้โดย

1. มีกระบวนการกลั่นกรองพระภิกขุสงฆ์ที่จะมาบวชให้มีคุณภาพมากขึ้น
  2. ความมีบุคลากรไทยที่เข้มงวดหากมีการปลด盔บวชเพื่อป้องกันการปลด盔บวชต่อไป
  3. ควรทำฐานข้อมูลพระภิกขุสงฆ์เพื่อจะได้ทราบประวัติว่าเคยมีพุทธิกรรมเสื่อมเสียหรือไม่เพื่อป้องกันการบวชซ้ำและนำมาเข้าสังฆพุทธิกรรมที่เสื่อมเสียต่อกันจะทั้งยังเป็นการป้องกันการปลด盔บวชได้ดีขึ้น

^{๑๙} ศนัย ปรีชาเพิ่มประสีทธี, “หลักสูตรการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงข์ไทยกับการเผยแพร่พระธรรมวินัย” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาศึกษา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), หน้า 176 – 182.

^{๑๔๕} มหากรุณาธิคุณทูลักขานฯ, พระสูตรและธรรมกถาแปล สังฆดุตตนิกาย มหาวาระวรรค เล่ม 5 ภาค 2 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหากรุณาธิคุณทูลักขานฯ, 2537), หน้า 198 – 199.

7.2.2 การจัดการทรัพย์สินและการอุปถัมภ์ปัจจัย 4

หากจะสรุปแนวทางการแก้ไขเชิงโครงสร้างนั้นสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ตั้งกองทุนของวัดเพื่อให้พระภิกษุสงฆ์ใช้เป็นเงินกองกลางโดยบริหารจัดการกันเองภายใต้วัด
2. ให้รัฐเป็นผู้สนับสนุนอุปถัมภ์กิจกรรมทั้งหมดของวัด โดยอาศัยข้อกฎหมายในการคุ้มครองจัดการทรัพย์สินแทนวัดและทรัพย์สินส่วนตัว

3. เปลี่ยนแปลงโครงสร้างของคณะกรรมการให้มีการตรวจสอบระบบบัญชีได้อย่างโปร่งใสในทุกรายดับ โดยมีการแบ่งแยกบัญชีส่วนตัวกับของวัดให้ชัดเจน

จากข้อมูลที่ผ่านมาทำให้เห็นว่าความพยายามที่จะให้ภาครัฐอุปถัมภ์และคุ้มครองพุทธศาสนานั้นมักจะได้พบกับการต่อต้านอย่างมาก หากสังเกตให้ดีแล้วก็จะพบว่าการต่อต้านนั้นล้วนล้วนมีเรื่องผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นเพื่อการลักทรัพย์จากวัดที่ร่ำรวยหรือแม้กระทั่งการใช้ชื่อข้าง ๆ จะถูกยึดทรัพย์หากทำวัตถุประสงค์มาเป็นจุดร่วมในการต่อต้านการอุปถัมภ์และควบคุมคุ้มครองจากรัฐก็ได้ ถึงเหล่านี้ปัจจุบันให้เห็นว่าการยึดมั่นในทรัพย์สินเงินทองของพระภิกษุสงฆ์บางส่วนนั้นมีมากมายเพียงใด

7.2.3 ความเห็นอื่นๆ

หากประมวลความคิดเห็นต่างๆ อาจสรุปวิธีแก้ไขได้ดังต่อไปนี้

1. การจัดตั้งองค์กรของภาคสังคมและสภาชาวพุทธแห่งชาติที่ประกอบด้วย รัฐ คณะกรรมการและประชาชนเพื่อพัฒนาการพิธีกรรมและอุปถัมภ์กิจกรรม
2. การจัดตั้งธนาคารพุทธศาสนา เพื่อทำหน้าที่ดูแลไวยวัจกรในการจัดการด้านการเงินให้แก่คณะกรรมการ
3. การกลับเข้าไปหาพระธรรมวินัยด้วยตัวเอง เช่น อาศัยระบบไวยวัจกรที่ชื่อสัญญาที่ดูแลการเงินประจำวัด

7.3 สรุปแนวทางการแก้ไขปัญหาระบบทั่วไปของทรัพย์สินส่วนตัว

ผู้วิจัยได้ประมวลแนวทางการแก้ไขปัญหาระบบทั่วไปของทรัพย์สินส่วนตัวของพระภิกษุสงฆ์ในแนวทางของตนเองได้ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาระบบทั่วไป แก้ด้วยพระธรรมวินัย + ไวยวัจกร
2. ปัญหาระบบทั่วไป แก้ด้วยพระธรรมวินัย + ไวยวัจกร + การสนับสนุนและตรวจสอบจากวัดและชุมชนโดยมีส่วนก่อการคุ้มครอง

3. ปัญหาระบบทั่วไป แก้ด้วยพระธรรมวินัย + ธนาคารพุทธศาสนาหรือสำนักงานทรัพย์สินพระพุทธศาสนา (ไวยวัจกร) + ระบบตรวจสอบ (กฎหมายคุ้มครอง + การควบคุมจากรัฐ)

ผู้วิจัยคิดว่าทางออกของการแก้ไขปัญหาระบบทั่วไปของทรัพย์สินของพระภิกษุสงฆ์นี้ก็คือหากเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล วิธีแก้ไขก็คือการประพฤติพระธรรมวินัยให้ถูกต้องโดยมีไวยวัจกรที่ชื่อสัญญาที่เป็นผู้สนับสนุน ดังตัวอย่างไวยวัจกรของวัดที่เคร่งครัด เช่น สนับสนุนโดยวัดป่าต่างๆ เช่นวัดป่าสายหลวงพ่อชา วัดจากแดง หากเป็นกิจการของวัดก็ใช้วิธีแก้ด้วยพระธรรมวินัย โดยมีไวยวัจกรประจำวัดทำหน้าที่จัดการด้านการเงิน ทั้งนี้ต้องได้รับการสนับสนุนและตรวจสอบจากภายในวัดและชุมชนรอบวัดเพื่อความโปร่งใสและการตรวจสอบได้จากส่วนก่อการคุ้มครองเช่นเช่นมหาเถรสมาคมหรือสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติที่เป็นได้ในขณะที่ปัญหาระบบทั่วไปของการจัดการทรัพย์สินส่วนรวมหรือของคณะกรรมการที่ต้องมีการสนับสนุนจากภาครัฐโดย

ให้มีงบประมาณเพียงพอแก่ฝ่ายสำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติหรือมหาเถรสมาคม ซึ่งอาจจะใช้งบประมาณจากเงินที่ได้โดยการบริจาคหรือจากธนาคารพุทธศาสนาที่เป็นได้ โดยให้ธนาคารพุทธศาสนาทำหน้าที่คุจไวยาจกรในการคุ้มครองพระสงฆ์ไม่ให้ผิดหลักพระธรรมวินัยและต้องมีระบบตรวจสอบที่โปร่งใสซัคเจน ทั้งจากฝ่ายพระสงฆ์และจากรัฐ ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าสิ่งสำคัญในระบบดังกล่าวนี้จะต้องประกอบด้วย ๓ ส่วน คือ

1. ไวยาจกร
2. พระธรรมวินัย
3. การตรวจสอบที่โปร่งใส

แนวความคิดดังกล่าวจะเป็นไปไม่ได้เลยหากไม่มีระบบไวยาจกรที่มีคุณภาพ ผู้วิจัยคิดว่าสำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติควรจะมีเจ้าหน้าที่ไวยาจกรจากส่วนกลางทำหน้าที่คุ้มครองพระภิกษุสงฆ์เรื่องเงินทองนี้ทุกวัตถุ โดยเป็นตำแหน่งที่มีเงินเดือนและหน้าที่ซัคเจนเกี่ยวกับการรับเงินทองรวมถึงการเบิกจ่ายเงินที่มีผู้มาถวายให้แก่พระสงฆ์ ตลอดจนทำกิจด้านๆ ที่เกี่ยวข้องกับเงินทองให้แก่พระสงฆ์ตามพระธรรมวินัยจะเป็นทางออกที่ดีที่สุด ทั้งนี้การรับไวยาจกรที่จำเป็นที่จะต้องมีระบบคัดเลือกและตรวจสอบจากส่วนกลางอย่างมีคุณภาพเพื่อบังคับปัญหาการฉ้อโกงและทุจริต เช่นเดียวกับระบบบัญชีรายรับรายจ่ายของวัดก็เช่นเดียวกันที่จะต้องสามารถเบิกเผยแพร่ข้อมูลได้อย่างเที่ยงตรง โปร่งใสและตรวจสอบได้ทั้งจากภาคประชาชน คณะสงฆ์ และรัฐ โดยรัฐต้องออกกฎหมายสนับสนุนให้กิจกรรมเหล่านี้ดำเนินไปได้ด้วยดีและกฎหมายนั้นต้องสอดคล้องกับพระธรรมวินัยเป็นหลัก

วิธีแก้ไขปัญหาที่ผู้วิจัยนำมาแสดงจะดำเนินการที่ ๑ ที่ได้แก่การตรวจสอบที่โปร่งใส ก็คือ การบริหารจัดการเกี่ยวกับการเงินโดย ๑. ไม่ได้จะเป็นเรื่องที่รัฐพย์สินส่วนตัวในระดับใดก็ตาม ล้วนต้องอาศัยหลักการในพระธรรมวินัยทั้งสิ้น พระภิกษุสงฆ์จึงต้องศึกษาและประพฤติปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยที่ถูกต้อง เช่น ความมักรักน้อยสันโถเช จึงจะเป็นทางออกที่ดีที่สุดทั้งต่อพระภิกษุสงฆ์ ต่อพระธรรมวินัยและต่อสังคมไทยดีไป ถ้าหากพระภิกษุสงฆ์ไม่ประพฤติตามพระธรรมวินัยอย่างถูกต้องแล้ว ระบบใดๆ ก็ตามก็คงไม่สามารถแก้ไขปัญหาเรื่องที่รัฐพย์สินส่วนตัวของพระสงฆ์นี้ได้ เช่นเดิมอย่างที่เคยเป็นมาตลอดกาลนาน ๑

รายการอ้างอิง

พระไตรปิฎก

มหานักเรียนชั้นปีที่ 1 ภาค 1 มหาวิทยาลัย ปัจจุบันภาค แต่ละรายกิจกรรม. พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหานักเรียนชั้นปีที่ 1, 2536.

มหานักวิชาชีวิตยาลัย. พระวินัยปิยมุก เล่ม 1 ภาค 2 มหาวิถกค์ ปัจฉนภาค และอรรถกถา. พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหานักวิชาชีวิตยาลัย, 2537.

มหานกழราชวิทยาลัย. พระวินัยปิยมวี เล่ม 1 ภาค 3 มหาวิถกค์ ปัจฉนภาค – ทุติยภาค แล้วอว拉斯กดา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหานกழราชวิทยาลัย, 2537.

มหาวิทยาลัย. พระวินัยปิฎก เล่ม 4 มหาวิทยาลัย ภาค 1 และอิฐกานต์. พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, 2536.

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ถนนพิชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ 50100
โทรศัพท์: 052-231-1111 โทรสาร: 052-231-1112 อีเมล: info@cmu.ac.th

มหาวิทยาลัย. พระวินัยปิยมุก เล่ม 7 จุลวราษ ทุติยภาค และอิรรัตถกถา. พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, 2537.

มหาวิทยาลัย. พระวินัยบูรณะ ณ 8 ปูริวาร ถนนอรรถกถา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, 2537.

มหานกนูราชวิทยาลัย. พระสูตรและธรรมกถาแปล ชุทธกนิกร ชุทธกปานุสส เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหานกนูราชวิทยาลัย, 2537.

มหานกนูราชวิทยาลัย. พระสูตรและอวตารถกถาแปล ชุททกนิกาย ชาดก เล่ม 3 ภาค 6. พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหานกนูราชวิทยาลัย, 2537.

มหานกนูราชวิทยาลัย. พระสูตรและอวตารกถาแปด ชุททกนิกาย ชาดก เล่ม 4 ภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหานกนูราชวิทยาลัย, 2537.

มหามนูกุฎราชวิทยาลัย. พระสูตรและอวตารกถาแปล ชุทธกนิกาย ชากก เล่ม 4 ภาค 2. พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามนูกุฎราชวิทยาลัย, 2536.

มหานกยูราชีวิตยาลัย พระสูตรแครอโรนิกาแปล ชุทธกนิภัย เตรีค่าถ้า เล่ม 2 ภาค 4. พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหานกยูราชีวิตยาลัย, 2536.

มหานกนูราชิวิทยาลัย. พระสูตรและอวรรณคดีแปล ฉุททกนิกาย ฉบับที่ 8 ภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหานกนูราชิวิทยาลัย, 2538.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระสูตรและอวตารถกถาแปล ชุททกนิกาย อุทาน เล่ม 1 ภาค 3. พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2536.

มหานกนูราชวิทยาลัย. พระสูตรและอรหกถาแปด ที่มนิการ มหาวิรรค เล่ม 2 ภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหานกนูราชวิทยาลัย, 2536.

มหาวิทยาลัย. พระศูตรและวรรณคดีแปล มีชื่มนิเกย์ มีชื่มปัณฑสก์ เล่ม 2 ภาค 2. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, 2536.

4. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหากรุณาธิคุณวิทยาลัย, 2542.

มหากรุณาธิคุณวิทยาลัย. พระสูตรและอรรถกถาแปล มัชณิมนิกาย อุปริปันโนสก์ เล่ม 3 ภาค 2. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหากรุณาธิคุณวิทยาลัย, 2536.

มหากรุณาธิคุณวิทยาลัย. พระสูตรและอรรถกถาแปล สังยุตมนิกาย มหาวาราวรค เล่ม 5 ภาค 2. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหากรุณาธิคุณวิทยาลัย, 2537.

มหากรุณาธิคุณวิทยาลัย. พระสูตรและอรรถกถาแปล สังยุตมนิกาย ศคាណวารค เล่ม 1 ภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหากรุณาธิคุณวิทยาลัย, 2536.

มหากรุณาธิคุณวิทยาลัย. พระสูตรและอรรถกถาแปล สังยุตมนิกาย ศพายตวนวรรค เล่ม 4 ภาค 2. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหากรุณาธิคุณวิทยาลัย, 2536.

มหากรุณาธิคุณวิทยาลัย. พระสูตรและอรรถกถาแปล อังคุตตรนิกาย จตุกนิบาต เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหากรุณาธิคุณวิทยาลัย, 2537.

มหากรุณาธิคุณวิทยาลัย. พระสูตรและอรรถกถาแปล อังคุตตรนิกาย ปัณจก - ฉักนิบาต เล่ม 3. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหากรุณาธิคุณวิทยาลัย, 2537.

มหากรุณาธิคุณวิทยาลัย. พระสูตรและอรรถกถาแปล อังคุตตรนิกาย สัตตก - อัจฉริ - นาภนิบาต เล่ม 4. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหากรุณาธิคุณวิทยาลัย, 2536.

หนังสือ

คู่มือพระสังฆมารชิการ (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า 9.

พระศิริปิยญาจุฬาภรณ์. มิลินทปัญหา. เล่มที่ 2. แปลโดย ไชยวัฒน์ กปิดกาญจน์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2539.

พระธรรมปิยญา (ป.อ. ปัญโญ). พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538.

พระมหาสมบอง นุธิโถ. อภิชานวรรณนา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภा, 2542.

ราชบันทิตยสถาน. กูญหมายตราสามดวง (ม.ป.ท., 2550).

ราชบันทิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบันทิตยสถาน พ.ศ.2542. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2546.

บทความ

คณย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์. หลักสูตรมหาวิทยาลัยสงฆ์กับพระธรรมวินัย. สารานุกรมพุทธศาสนา ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2546): 38 – 95.

เรืองฤทธิ์ ประสันรักษ์. รายรับรายจ่ายของวัดในกรุงเทพมหานคร. สารานุกรมพุทธศาสนา ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2540): 4 – 46.

วิทยานิพนธ์

คณย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์. หลักสูตรการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยกับการเผยแพร่พระธรรมวินัย.

วิทยานิพนธ์คิลปศาสตร์มหาบันทิต สาขาวิชาพุทธศาสนาศึกษา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

หนังสือพิมพ์

ข่าวสด (29 มิถุนายน 2551): 14.

คม ชัด ลึก (24 มิถุนายน 2551): 32.

ถนนเมืองเหนือ (2 – 8 กุมภาพันธ์ 2550): 1.

ไทยรัฐ (14 ธันวาคม 2549): 12.

ไทยรัฐ (26 มีนาคม 2551): 19.

แม่บูม (2 – 8 กุมภาพันธ์ 2550): 19.

เว็บไซต์

สิทธิพจน์ เกษบุญ พิจารรายวัน[Online]. 2551. แหล่งที่มา : <http://www.phichittoday.com/news/3/news20055105.htm> [5 มกราคม 2551].